

A MI FÜRDŐINK.

AZ «ERDÉLY» FÜRDŐÜGYI MELLÉKLETE.

AZ E. K. E. BALNEOLOGIAI SZAKOSZTÁLYÁNAK ÉRTESÍTŐJE.

1898. MÁJ — JUN.

SZERKESZTI: HANKÓ VILMOS dr., A SZAKOSZTÁLY TITKÁRA.

I. ÉVF. I—2. SZÁM.

„A mi fürdőink“.

ikor a Gondviselés kincseinek teljes birtokában s legfényesebb ajándékozó kedvében volt, akkor látta el természeti kincsekkel Erdélyt.

Nincs is a kontinensnek természeti kincsekben gazdagabb földje a mi kis Erdélyünknel!

Vassal, sóval: az ipar és nemzeti vagyonosodásnak tényezőivel annyira el van látva, hogy más országoknak is juttathatna belőle. Földje mélyében a kőszén tüze alszik gazdag rétegekben. Aranya, ezüstje több van, mint Európa bármely más államának. Dombok tövében, erdők sűrűjében gyógyítóforrások fakadnak fel, vastagon öntve egészségosztó vizüket. Vannak helyek, hol egy ásónyomásra már szemünkbe csillog a legjobb ásványviz

Köztudomás szerint Erdély ásványvizekben nemcsak rendkívül gazdag, de vizei annyifélek, hogy mi — az egy karlsbadit kivéve — a külföldnek egyetlenegy ásványvizére sem vagyunk utalva. A giesshüblivel, bilinivel egyenlő értékű legalább is 10 van Erdélyben. (*Bodoki »Matild«.*)

A korondit felülmúlja a *kászoni*, az emsi Krähnchent és a gleichenbergi Constantint a *dombháti »Livia«* és az *ó.-szentgyörgyi*, a niederseltersit a *sztojcai*, a franzensbadi Stahlquellét a *tusnádi*; nagy értékű vizek még a *korondi*, *homoródi*, *borhlegyi*, az *erdővidéki »Baross«*, a *borberek*i, *répáti* és a lithiumban gazdag *kézdi-polyáni »Vénus«*. Olyan víz pedig, melynek párját eddig még sehol a földön nem találták, szintén nem egy van Erdélyben (*Borszék, Elő-patak, Kovásznai Pokolsár*).

Mindezekhez a legtöbb esetben hozzájárul a pompás foglalat, melyekben a gyógyítóforrásokat találjuk. Nagyon sok olyan fürdőhelyünk van, a melyek tájszépségükkel elragadnak (*Tusnád, Bálványosfürdő*). Egyik-másik fürdőnk

környezete szépség dolgában bátran kiállja a versenyt az Alpések legszebb pontjaival (*Borszék, Kereszténysziget*).

A jótékony természetnek itt felsorolt adományait a kiaknázás szempontjából osztályozva a fürdőket, ásványvizeket okvetetlenül az utolsó helyre kell állítanunk. Pedig, hogy a fürdők, ásványvizek egyes vidékekre, országokra a gazdagság milyen hatalmas forrásai lehetnek, arról hangosan beszél Németország és Ausztria fürdő- és ásványviz-statisztikája:

Wiesbaden gyógyítóforrásainál évenként 95,000 ember keres gyógyulást, környékét 95,000 ember gazdagítja pénzével, mintegy 9 millió forinttal. Baden-Badenben 54,000, Karlsbadban 39,000, Ischl-ben 22,000, Marienbadban 17,000 ember fordul meg évenként. Achen városának 86 ezer lakosa évenként 29 ezer ember költekezésén gyarapszik.

Az ásványviz-forgalmat illetőleg: a giesshübli vízből 8 millió palaczk van évenként forgalomban, ebből 1 milliót mi fogyasztunk el. Az „Apollinaris“ évi forgalma 17 millió palaczk; a mi borszékink nemcsak különb ennél, hanem olyan magasan áll felette, mint az őserdő pálmája a mocsárbeli hinár felett. A seltersi vízből 3 és fél millió palaczkot töltenek; ebből egy félmillió a mi országunkba kel el. Az egy millió forgalmú, — nagyon is közönséges — krondorfi-nak egy negyede nálunk fogy el.

Mennyire elmaradnak a külföldi fürdők megett Magyarország pompás fürdői! A leglátogatottabb Trencsén-Teplicznek is alig van 5000 vendége; a vendégek $\frac{3}{4}$ -ed része itt is külföldi. Pöstyénben 3600-ra, Herkulesfürdőben 3000-re megy évenként a fürdővendégek száma.

Hol vannak még ezek mögött is a mi fürdőink: az erdélyi fürdők? Az erdélyi részekben 41 fürdő kínálja az alkalmat az olcsó nyaralásra; 41 fürdő és 16 forrástelep kínálja az üdülésnek és egészségfentartásnak olcsó és és kényelmes módjait. Ezt a 41 fürdőt alig

látogatja évenként összesen 7000 vendég; a 16 forrástelepnek vizéből pedig alig fogy el évenként 6 millió palaczk.

Az erdélyrészi fürdők nagy részében megvannak azok a feltételek, a melyeknek Tirol, Svájc, az osztrák és német fürdők látogatottságukat köszönik, s még a magyar közönségnek sem élvezik szárnyatadó pártolását. Ott állanak ezek gyógyítóerőiknek, kincseiknek minden csodájával ismeretlenül, szegényen, elhagyatottan.

Vizeink változatos összetételét fel lehetne használni egyfelől arra, hogy a félmillió forint értékben importált külföldi ásványos vizeket kiszorítsák, másfelől meg arra, hogy a rosszvizü magyar Alföldön — savanyú vizeink jövővendő piacán — polgárjogot nyerjenek a rossz kútvizből gyártott s ott nagyon elterjedt szódavíz mellett. Ezek a vizek — melyek nemzetgazdaságunknak valóságos rejtett kincsei — részint ismeretlenek, részint mellőzöttek a külföldi — sokszor csekélyebb értékű — vizek kedvéért.

Az első komolyabb lépést az erdélyi fürdők és ásványviz-telepek közös érdekeinek felkarolására, előbbrevitelére, az erdélyi fürdőknek és ásványvizeknek szélesebb körben való megismertetésére, az *Erdélyi Kárpát-Egyesület* tette, mely mint Egyesület az ügy javára nagyobb feladatokat tűzhet maga elé, az érdeklődést szélesebb körben felkeltheti, a

tőke figyelmét eredményesebben rá irányíthatja, mint egyes ember tehetné.

Hogy fürdőügyünk még gondosabban, még tervszerűbben fejlesztett tárgya legyen kulturális tevékenységünknek, az Egyesület balneologiai osztályt szervezett s tudva azt, hogy a sajtó az, a melynek szava legmeszebbre hangzik, az iránt is intézkedett, hogy „*A mi fürdőink*“ czímen az »*Erdély*«-nek külön fürdőügyi melléklete legyen.

Isten nevében útjára bocsátjuk „*A mi fürdőink*“ első számát. Kettős czélt akarunk általa elérni: megismertetni, forgalomba hozni, megszerettetni, népszerűvé tenni fürdőinket, gyógyítóvizeinket, ismertté tenni azok hatását, másfelől útmutatásul szolgálani, miként rendezék be a tulajdonosok telepeiket, hogyan kezeljék vizeiket, hogy Erdély minden egyes fürdőjét, minden egyes ásványvizét jó lélekkel ajánlani lehessen. Ekkor lesznek csak azok Erdélyre nézve bőséges anyagi előnyöknek forrásává.

Hankó Vilmos dr.

Az ásványvizek élettani hatásáról.¹

Irta: Purjesz Zsigmond dr.

Kétségtelen, hogy a természetben oly teleologiacu berendezés, a minőt ezelőtt vélték abban felvehetni, nem létezik.

¹ Felolvasatott az április 24-én tartott fürdőügyi értekezleten.

T Á R C Z A.

Egy fürdő, a hol a vendég az utolsó.

Irta: Schwarzczel Adél.

Nyomatásban áll, hogy K. fürdőn a saison szeptember 15-dikéig tart. Örültünk ennek nagyon, mert csak augusztus közepén kelhettünk útra egy kedves betegünkkel. Alkonyatkor álltunk meg a fürdő sétahely elején hintőszekereinkkel, székérintőinkkel. Ez különben egy praktikus székely találmány. Áll pedig abból, hogy összebarátkoztatnak egy hintót, a mely ha nem is antik, de ócska, egy megfelelő nagyságu, tehát képzelni lehet, hogy jó széles székérekassal. Ugy néznek együtt ki, mint valamely uszályhajó. Az útas bennök nyugodt lehet, mert míg maga hintóban ül, legyen még oly sok és nagy bördöndje, vissza nem marad a székely fővárosban, hanem vele utazik a tárkasban. Meg fér ott együtt mind: konyha, éléskamra, hálószoba és ruhatár.

E kis tanulmányi kitérés után tehát megérkeztünk. Föltűnt nekünk, hogy a fürdő közönség nemcsak megbámul minket, mint általában szokás, hanem arczukon emolyan mosolygó kérdőjel ül. Mi lehet ennek oka? Kő.ül. nézzük magunkat, egyéb rendkívüli nincs rajtunk

mint a jó vastag székelypor, a miről azt tartja a fáma, hogy szépít. A fürdő személyzet is jött elő innen-onnan, a sétahely felől is futott egy szolgáló leány s szörnyűködve kiáltott: »Most!! vendég?! Ugyan mán ne bolondíts!« — Talán nincs üres lakás? kérdeztük ijedten. »De hogy nincs, van elég, egyik legszebben: a Sz.-villában is.

Két, puritán egyszerűséggel rendezett, de tiszta szobát foglaltunk el. A székely házak falát, ha azok villák is, úgy látszik nem építik fölötté vastag fallal; annyira nem, hogy a családi örömök gyermek-symphoniái több helyről áthallatszottak, a mi pedig nem mindig oly szép, mintha Wagner írta volna. Másnap újlakás után néztünk. Különösen megtetszett a hegyen, magánosan álló »P.-villa«. Verendával; régi nagy udvar házhoz hasonlítható, udvar nélkül, rétség, szántóföld közepén. A hegy alatt, mint egy szép nagy liget különböző fáival, terül el a fürdő telep. Társaságunk 3 tagja a Sz. villában maradt.

Annyira szeretem a fenyőerdőt, hogy nem is nyár nekem, hogy ha bár egyszer végig nem sétálhatok egyen. Mikor egy turistától olvastam, hogy a különböző fákból álló erdő a legkellemesebb, csodálkoztam fölötté. Itt igazat adtam neki. Egy egy kis csoport fenyő ritka szépségű fűz-, cser- és hársfával vegyül s valami finom balzsamos leheletté egyesül illatuk.

Különösen reggel és este. Oly kedves volt ezeket a vadszőlős verenda előtt, a nagy, szabad ég alatt tölteni. Az első vizitet egyik este kaptuk. Józsi bá volt.

És ha találunk is — már pedig elég gyakran találunk — olyan törekvéseket, melyek az egyénben vagy a nagy természetben bármely befolyás által beékelte hibát kiegyenlíteni képesek, úgy amaz erők, melyek a kiegyenlítést eredményezik, nem vezethetők valamely transcendentalis okra vissza. Reserverők azok, melyek érvényesítése csupán oly ingerek behatása által történik, melyek a megfelelő működés kiváltására képesek.

Igaz, hogy az ily módon kiváltott működés az organismusnak gyakran válik hasznára az által, hogy a benne kifejlődő hibát kiegyenlíti, compensálja, a mint mondani szoktuk; de akárhányszor megtörténik az is, hogy az ily módon actióba léptetett erők, a szervezetnek nincsenek hasznára, sőt ellenkezőleg ártalmára is lehetnek; vagy megeshetik az is, hogy ilyen reserverők nem is mozgósíthatnak; nem pedig azért, mivel a megfelelő inger kiváltására — a létrejött hiba daczára — hiányoztak az előfeltételek.

A közel multban, a fertőző betegségek behatóbb tanulmányozása alkalmával is kitűnt, hogy mily nagy mennyiségű és sok oldalú ilyen reserverőkkel rendelkezik az emberi szervezet, melyeket mind megtámadott jólétének biztosítására használ fel; valószínűleg még csak sejtelmünk sincs azok összegéről.

De bármily nagy és sokoldalú ilyen védelmi eszközrel rendelkezik is szervezetünk, a tapasztalat azt mutatja, hogy azok, sokoldalulag támadásnak kitett jólétünk biztosítására még sem elegendők.

És épen e miatt kell ily segédforrások után a szervezetten kívül, künn a nagy természetben puhatólódznunk. Ugyancsak a tapasztalat révén tudjuk, hogy tényleg nagy számban található ily segédforrások, melyek segítségével testi jólétünk megzavart egyensúlyának helyreállítását siettetjük. Hiszen ama számos anyag, melyet az ásvány-, a növény- és újabban az

állatországból veszünk gyógyszerként igénybe, mind ezt igazolják.

Ezen a természet által nyújtott, gyógyhatányok egyik igen előkelő és már rég ősmert individumát képezi a víz, és első sorban az ásványos gyógyvizek.

Földünk túlnyomó része víz; egyes helyeken a víz különös természettani tulajdonságokkal felruházva, sajátzerű, az érzékekre nagy hatással bíró jelenségek között tőr elő rejtekhelyéből, úgy hogy csoda, ha a mysticismusra különben is nagy hajlammal bíró ókori népek figyelmét is lekötötte már, és ha bajaiban ép úgy folyamodott annak segítő erejéhez, mint tette ezt más szokatlan, előtte érthetetlen természeti jelenségekkel, melyeket a megjelenésükkel járó tünetnyek zordónabb, vagy enyhébb alakja szerint, hol barátjának tekintett és segítségül hívott, hol rettegett tőlük és minden rosznak és kellemetlennek kútforrása gyanánt nézett

Mint általában a gyógytudományról, úgy a gyógyvizek és gyógyfürdők hatásáról alkotott nézetek, mindenkor a megfelelő kor tudományos fejlődöttségének képezte hű tükrét. Az ókori, sőt középkori népeknél thenogicus és mysticus, majd doktrinaer alapot el nem hagyhatta. Mig az ókori népek a gyógyhelyeket az istenekkel hozta relatióba és szeretett azok szomszéd-ságában templomokat építeni, addig a keresztyénség terjedésével a szenteket léptették az istenek helyébe. És bár a régi fürdők maradványai eléggé tanuskodnak arról, hogy elődeink, milyen pompával és raffinált luxussal rendezték be fürdőiket, addig a gyógyvizek hatás-módjának magyarázatáról még csak halvány sejtelemmel sem bírtak. Hiszen a víznek physikális tulajdonságairól és a különböző physikális tulajdonságú vizek különböző hatás-módjáról alig találunk feljegyzést, nem is szólna azok chemiai tulajdonságairól. A vizek különböző hőmérsékére súlyt nem fektettek, azok gáztartalmát nem

Oda telepedett velünk szemben a gyepről s »ahajt« belefogott egy mesébe, mely így szólott: »az ezüst hegyről s az arany völgyről«, melyekkel a furfangos székelly asszony becsapta az ördögöt.

Különbén Józsi bá nemcsak dísz mesélő és fürdő-sétatér seprő, hanem tudakozó intézet is. Például ő világozótt fel, hogy e helyt szobaleány nem járja, hanem meg kell fogadni bejárónőnek Évát, a hideg fürdősnét, ha a savanyuvizet inni nem tudnánk, meg kell fogadni az Éva urát (úgy látszik mint valami nagy művésznőről, róla nevezik a férjét) az talán hoz pompás forrásvizet. — Aztán messze az a forrás? — De messze ám, egészen »Agyha falva dereka eránt.« Arra nézve is fölvilágozótt Józsi bá, hogy miért bámulták úgy megérkezésünket, mert innen ilyenkor már elmenni szokás. De hiszen még csak augusztus közepe, vettem ellen — s nyomtatásban van, hogy szept 15-ikéig tart a fürdő időszak. »Hát immán oda nyomtatnak a mit akarnak.«

Kora reggel a zene és kecske-kolomp hívta a vendégeket a sétatérre. Öt tagu társaságunk elhatározta, hogy betegünk kedvéért iszszuk a kecske-tejet mindnyájan. Részemről erős elhatározásra volt szükség, még sem ment. A sétahely végén vásárolt két kitlit a zsebbe loptam, s titokban egy egy falással segitettem a tej haladását. Tényleg úgy találtam, hogy e tejet jobb enni, mint inni. Mindazonáltal pár nap mulva úgy vettem észre, hogy gyűlölettel nézek a kecskére. Az ál-

latvédő egyesület tagja lévén, ilyen érzelmeket keblemben felburjánozni nem engedhettem; gondoskodnom kellett tehát valamely politikáról, a mely mellett a kecsketej is, de határozottságom jó hirneve is megmaradjon. Kijelentettem, hogy csak azon esetre folytatom a tejivást, ha fogyasztó kura gyanánt használhatom. Az ám, csak hogy a fürdő tizedmérlege fífikusabb nálamnál, mert a ki itt fogyni akar, annak már egy pár napra vagy két kilóval kevesebb mutat, s viszont többet annak, a ki önsúlyában nyerni szeretne. Nem maradt tehát számomra más fen, mint a nyílt vissza vonulás.

Különbén e helyen a visszavonulás szelleme kísértett. Legelőször a pinczéretet szállotta meg. Egy szép reggel búcsú nélkül eltűntek. Szerencsére Figaró itt! Figaró ott! akad mindenütt. Felcsapott tehát a fodrász pinczérnek. Csak azt kértük ki a vendéglőstől, hogy ne szólítsa borbélynak, mert ő az új állásba bevált, ne romolják tehát a gusztus.

Minden reggel egy-egy búcsú induló, s egy-egy csilingelve távozó kocsi jelezte, hogy fogy a fürdő-közönség, pedig az idő gyönyörű volt. Nekünk itt kétszeres élvezet juttott ki. Lenn a sétálón a kis, de kedves fürdői életkép, fenn, lakásunkban a kedves családi élet. A megérett gabonát rakták kazalokba, a széles veranda egy részét is kévék töltötték be, nem lett volna ez ellen sem kifogásunk, ha a fürdőtelep majorsága nem itt tartotta volna bankettjét hajnalban. De a társaság lovagja szakadatlanúl koppant csőrével a

is segítettek és a legtöbb alkotórészek közül még a mult században is csak homályosan ösmerték a kén-t, a vasat, a konyhasót és a szénsavas natront.

A gyógyvizek chemiai összetételének ösmeretét, csak a 19-ik században véghez vitt kutatásoknak és az ide vonatkozó munkálatok közül első sorban Berzeliusnak és Struvenak köszönjük. És szerencse, hogy ezek működésével esik össze Priessritznek az iskolázatlan parasztnak fellépése, miután ennek tulajdonítható, hogy az orvosok — bár egyesek részéről az előtt sem hiányzott — inkább foglalkoztak, mint annakelőtte a hideg és meleg víz *elementaris* hatásának tanulmányozásával.

Könnyítve lett e törekvés az által, hogy időközben a physiologia és pathologia haladása lehetővé tette, hogy a víz behatását az eredményeként fellépő anyagcseréváltozásban ellenőrizni lehessen.

Csakis innen datálódhatik a balneotherapia tudományos művelése. Minél behatóbban foglalkoztak eme kérdésekkel tudományosan, annál inkább kitűnt, hogy a víznek az anyagcserére gyakorolt befolyásának csak egyik árnyalata és meggyőződtek, hogy szervezetünk bonyolódott functiói között alig van egy is, mely a gyógyítónak használata alatt nem módosúl; leginkább áll ez az idegrendszerre nézve és miután szervezetünk működése nagyrészt idegbetolyás alatt áll, mondhatni, hogy e hatás, szinte valamennyi functiójára kiterjed.

Csupán ezen sokoldalú befolyásnak szemmelartása mellett érthető azon látszólagos ellentmondás, hogy igen különböző betegségek gyógyulást nyerhetnek ugyanazon egy gyógyítónak alkalmazása mellett, és hogy hasonló betegségek különböző összetételű gyógyvizek hatása következtében gyógyulhatnak. És épen ennek a körülménynek tudható be, hogy bármennyire belterjesek is a víz hatására vonatkozó tanulmányok még mindig igen távol állanak attól, hogy azok hatását

padozatra s mondta kakas-nyelven: »ez a jobbik, ez a jobbik.« A tyúkok meg hálásan felelgettek: »a biz a, a biz a.« Az ifjú nemzedék pedig, bár garmadával állott, egy-egy szép búzaszem fölött untalan összekaptak. A helyzetet Józsi bá protekciója segítette, mert a szárnyas társaság szomorúságára, elhordta a gabonát.

Egy napon igen kellemes meglepés ért, hála a fürdő kitűnő levegőjének, jó vizének, na meg tán a kecsketejnek, mert az, a kinek kedvéért a fürdőre jöttünk, hegyi lakásunkban meglátogatott, holott előbb a síma úton tett néhány lépés is fölötté fárasztotta. Ennek öröme pár nap múlva kirándulást tettünk.

Olyan ez a bérczes Erdély, mint a mesebeli tündérgyökér, minden kis zugában új és új megragadó képet tár a vándor felé. Ime itt az augusztusi forró kocsizás után sötét erdő koszoruzta havas hegyoldal vár, lábánál kristálytisza tótűkörrel. Milyen jó lesz ott hűsölni. Hűsöltünk is, nem ugyan a hótól, mert az bizony vakító fehér só-szikla-oldal, de hűs volt az erdő s a szovátai sóstó-fürdő. Fürdőzés után sétáltunk tovább fel a hegyre. — Csend, némaság mindenfelé. A tetőn ismét egy tó tükrében nézi, nézi magát a sötét erdő. Egy-egy fát hatalmas vágy szállhat meg, mert mint öngyilkosok, vetik magukat a tó vizébe, a moha sötét-zöld fátyolt von a merev fahalottra, a nagyfokú simpathia kölcsönös lehet s tán ez hevíti a tó vizét csaknem forróvá. A méla csendben »mint nyögdélő sóhajtás repül a légen át« a hegytetőn álló kis kápolna déli harangszava.

a legegyszerűbb componensekre vezethető vissza. Tudásunk oroszlánrészét még mindig az empiriának köszönhetjük és e miatt játszik a gyógyítónak hatás-módjának és gyógyító értékének elbirálásánál oly nagy szerepet az individualizálás, mire ismét csak az képes, kinek módjában van tapasztalatait magakon a gyógyítóhelyeken gyűjteni. Ebből a szempontból is oly fontos az, hogy gyógyítófürdőinkben az orvosok állandósítva legyenek. Egyaránt fog az ebből folyó előny úgy magára a fürdőtelepre, mint a szenvedő emberiségre háramlani.

De nagyon csalódnánk, ha azt hinnők, hogy magának valamely még oly hathatós gyógyítónak használatával kivannak merítve ama hatányok, melyek egy fürdőkúra alatt a jólét helyreállításában concurrálnak. Szamba jönnek itt még mindama factorok, melyek az idegrendszerre másítólág hathatnak, mint az utazás, változó benyomásaival, a klimaváltozás, az üde levegőben, a szabad természetben való tartózkodás, a mozgás, a változott diaeta, beleértve itt a szellemi diaetát is, az otthon megszokott káros szokásoknak beszüntetése stb.

Hogy minde tényezők, melyek minden sikert ígérő fürdőtelepnek elengedhetetlen feltételei, gyógyítónak hires erdélyi fürdőhelyeink nagy részében feltalálhatók, arról legjobban fog a t. hallgatóság meggyőződhetni, amaz előadások révén, melyek tartására az előadó urak szivesek voltak vállalkozni.

Vissza vissza, a természet költészetéből az élet prózájához, a terített asztalhoz. Nagybárá kirándutók társasága foglalta el a vendéglő éttermét. Innen tekintve két oldalt, két alacsony földszintes ház húzódik egymással szemben. Mint valamely gyártelep munkás lakásain váltakoznak kis, sötét, barnára festett: egy ablak, egy ajtó, egy ablak, egy ajtó ijesztő egyhanguságban. Bizonyos megdöbbenés nélkül nem lehet kiejteni, hogy ezek a vendég-szobák. A berendezés egy festett ágy, asztal és egy fa-pamlag (bocsássák meg nekem az ő névrokonai, mert hát pricscsét csak nem írok). Azonban van Szovátának egy pár erdőszélre épült, kerttel körülvett kedves villája is.

Estére visszaérkezve kirándulásunkból fürdőhelyünkre, elragadtatással emlékeztünk és beszélünk Szovátai természeti szépségeiről, de lakásunk elegánsabb berendezésének tetszett most, mint azelőtt.

Egyik napon panaszkodott egy fürdő-vendég, hogy physicumában a jó közérzet megbomlott. »Hja! vigasztalta egy kedves asszony, azon itt mindenki keresztül megy, míg a vizet megszokja«, — »Igen! — méltatlankodott a szemben levő padon ülő hölgy, kit maga a fürdő közelről érdekelt — »mert eszik a gyümölcsöt s iszszák reá a vasas, szénsavas vizet«.

Ijedve néztünk össze, hogy hol van hát megírva, vagy kihirdetve ez az összeférhetlenségi törvény, mely ellen, — tudatlanságban hagyatva — mi is vétettünk. Nem hallottuk, sőt nem is láttuk a tiltakozást ez ellen,

Az erdélyi fürdőkről és ásványvizekről.

Irta: **Hankó Vilmos** dr.

Midőn az erdélyi részek kulturális középpontjában az erdélyi részek fürdőiről és ásványvizeiről szólok, számoltam a magyar ember ama tulajdonságával, hogy azt látja meg legkésőbbre, azt nézi meg legkevésbé a mi körülötte van. Akárhány magyar ember van ugyanis, aki hazája szépségeit egyáltalában nem veszi észre, mintha bekötött szemmel haladna el mellettük, akárhány van, ki hazája fürdőit kevésbé ismeri, mint a külföldnek sok középszerű helyét.

Szakosztályunk nem kecségteti magát a reménységgel, hogy gyenge szavai előítéleteket fognak megváltoztatni, vérben gyökerező tulajdonságokat átformálni; ha ezzel az összejövettel járó nyilvánosság a művelt publikumot közelebb hozta tevékenységünk tárgyához, elértük célunkat. Rajta leszünk azután, hogy a fejlődés természetes processusa itt is érvényesüljön, hogy a mit közelebb hoztunk a közönség lelkéhez, az iránt az érdekeltséget felkeltsük, a figyelmet ébren tartjuk, azt forgalomba hozzuk, megszeretessük, népszerűvé tegyük, hogy az egykor nemzetgazdasági értékéhez képest szegény országrészünk gazdasági életének tényezője legyen.

Van a középpontban kulturális tényező, a mely a magyar szent korona országai fürdő-ügyeinek kultiválását tűzte ki feladatául.

Talán fontoskodásnak tűnhetik fel sokak előtt, hogy a mi szakosztályunk ugyanazon mezőnek csapott fel munkásává, a melyet egy nagyobb apparatussal dolgozó, erősebb karokkal rendelkező egyesület munkál. Ez a mező azonban, a melyet mi munkálunk a mi föl-

annyira nem, hogy éppen a kút körüli téren, mely itt piacul szolgál, árulgatták ártatlan képű székelly leányok a gyümölcsöt. Igaz, hogy egyszer egyik székelly város főterén láttam egy városi hajdut pipázni, de legalább annak a feje fölé föl volt írva, hogy tilos a dohányzás.

Megnyugtatósnak legyen mondván, a betegnek meg kellett gyógyulnia, mert a fürdő-orvos kijelentette, hogy másnap elútatjuk, azt pedig minden jónevelésű fürdővendég tudhatja, hogy innen-túl betegnek lenni nem szabad. Másnap reggel csakugyan az orvost is kimuzsikálták feleségéstől. Távozásukat mondhatom nemcsak érdekből sajnáltuk.

A kereskedő is leszállította négyszeres árát portékáinak kettősre, úgy sem volt kellő kereslet, az is bezárta boltját s távozott. Minket azonban ez mind nem hozott ki sodrunkból. Fürdőztünk kedvünkre; habár arra nézve, hogy az igazán kitudó sósvízben, avagy a friss borvízben hány perczig ülünk, miután a fürdőkben óra nincs, nem mérhettük ki az időt, arra pedig nem volt alkalmas hely, hogy saját kis óráinkat figyelhessük. A hideg fürdősné, Éva rendesen azzal biztatott, »addig ül ahajt mindenki, a mig jól esik a természettyének.«

Egyszer egy úrihölgy azt mondta nekem, hogy »hideg vízben fürdeni cigány virtus, az előkellőség csak melegben fürdik.« A tapasztalat azonban azt bizonyítja, hogy a cigányok e virtussa olyan közkedveltségnek örvend, akár csak a muzsikája, csak az élvező tudja mértéket tartani. Egy jó néni aztán megnyugtatót:

dünk; szívünk erős szálakkal van hozzákötve. Mi ismerjük szükségleteit, bajait, érdekeit, a melyek nem mindig azonosak a mező többi részével. A föld munkálásának joga pedig azé, a ki kész lelkét is bele tenni.

Az országos balneologiai egyesület — mint annak egyik szerény munkása mondhatom — szívesen elismeri ezt a mi jogunkat a midőn tevékenységünket dicséri, sikereinken örvend s egyes kérdésekben szakosztályunk kompetenciáját elismeri.

A tanításban termékeny és divatos módszer a szemléltetés. Ezt a módszert óhajtanám a fürdőinket nem ismerő közönséggel szemben alkalmazni akkor, midőn rövid ismertetésük után azokat egy képsorozatban is bemutatom.

Az ébredő természettel az emberben is felkél a vágy, a felfrissülés vágya, a reménység, a megújulás reménysége. Midőn a nyári napfény ragyogása beáramozza a pompájában viruló természetet, a derengő vágy már ellenállhatatlan vágyakozássá fokozódik; az izgatottság bizonyos neme vesz rajtunk erőt. Az embert megszállja a költözködő madarak ösztöne; megmozdul az ember-áradat, a városi családok egész raja lepi meg a fürdőket és nyaraló telepeket.

Ha jól van megválasztva a nyaralás helye, a természet hatalmas ereje: a napfényben, levegőben, vízben szunnyadó öserő teljedésbe hozza mind azt, a mit tőle várnak. A városi zajban, izgalomban kimerült idegrendszer, a hosszú munkában, a létért való nehéz küzdelemben kifáradt lélek, elernyedtest igazán felfrissül, megerősödik. A levegő és napfény nélkül szükkülő szobákban kikerült csenevész ifjuszervezet erőteljes fejlődésnek indul. A jó levegőtől piros vér, eleven pezsgés száll a sápadt városi gyermek vézna tagjaiba. Az idősebb családtagok teljesen felfrissülve, a gyermekek kiépülve, arczukon a csattanó egészség rózsáival térnek vissza tűzhelyükre.

Ügyeljünk csak a vízre, mondta, mert van ennek magához való figyelmeztető esze, s a fürdőzőnek egy kis távozásra intő görcscesel szolgál, mikor gondolja, hogy a lubicskolásból elég. Mi aztán némi önzéssel követve azt a közmondást, hogy: más kárán tanul az okos. megelégedtünk azzal, ha a néni kapta a figyelmeztetést s haladtunk azonnal az ő nyomdokain. Na hanem ez már borzasztó! Ime a cigányok is előálltak, hogy alásan instálnak engedjük el őket is, mert az (általunk is egész időnyre fizetett) zenedíj már júliusban elfogyott, holott akkor mi még tán nem is gondoltunk rá, hogy e fürdőre jövünk, de mindegy ők ezt mondták, s hogy egész augusztusban csak a muzsikájukból éltek. Már ez csakugyan gyenge koszt lehetett, kegyesen megadtuk tehát az elbocsátási engedélyt. Délben egymagam ebédeltem az étteremben. A társaság egy pár tagja kirándaláson volt, a többi lakására vitette ebédjét. A bevonuló zenekar primása reménytelen arccal kérdezte, hogy húzhat egy búcsu nótát? — Jól van, húzza egy korona erejéig.

Oda nyújtva a fényes koronát, gondoltam: most mulatok egyet. Egy kissé félre dőlve a széken, fejemet kezembe hajtám s hallgattam az édes-bús nótákat. De úgy vettem észre, hogy egy koronának igen nagy az ereje; mert a banda egyik dal után a másikba fogott; a primás mind lelkesebben húzta s mind veszedelmesebb közelbe jutott; előttem a pecsenye egészen kihűlt. Gyorsan kijelentettem tehát, hogy mehetnek, nekem tökéletesen elég volt ebből a jóból. Másnap meg éppen

Ezen sokszor csodás hatások tényezői: a nyugalom, a szabályozott élet- és étkezérend, az idegen klíma és környezet, a gyakoribb mozgás a szabadban, a levegőváltás, a hideg és meleg víz fürdő, az ásványvíz gáznemű- és szilárd alkotó részei.

Kevés ország földjében van annyi kincse a természetnek, kevés országban annyi — a fejlődés magas fokán álló — a fejlődésre képes fürdő, nyaralóhely, annyi csodahatású ásványvíz, mint Erdélyben. Másutt ezek a leghatalmasabb nemzetgazdasági tényezők, a nép gazdagságának, jólétének igazi forrásai; itt nagyrészt parlagan, feltáratlanul hevernek. Egy kis százaléka van ezeknek csak felkarolva, de ezek sem érdemükhöz képest.

A temérdek forrás közül, melyek a természet jóvoltából Erdély földjéből felbuzognak, mindenki megtalálhatja azt, a melynél beteg, lankadt vagy törődött teste erőt és ujulást nyerhet. A hány forrás azonban, annyi összetétel, annyi hatás. A forrás hatását a vízben feloldott alkotórészek ionjainak hatalmas elektromos töltésében keressük; ebből értelmezhetjük a források szellemének erejét. Ez a hatás, ez az erő minden egyes forrásnál más és más lehet: tehát minden egyes forrásnál külön tanulmányozás tárgyát kell, hogy képezze.

Az ásványvizet nem tekinthetjük a gázok és sók élettelen oldatának többé. Az ásványvíz individuum; individualitását fizikai és kémiai tulajdonságai, megélettani hatása szabják meg.

Fürdőorvos munkatársainkra nézve nem lehet sürgősebb feladat, mint az ásványvíznek az egészséges és beteg szervezetre való hatását tanulmányozni s észleleteiket pontosan feljegyezni.

Vizeink összetételének kiválóságához a legtöbb esetben hozzájárul a forrásoknak szerencsés fekvése. Igen sok oly fürdőhelyünk van, a melyek tájképi szépségükkel elragadnak. Az erdélyi részeknek több für-

boszusággal vettem észre, hogy a pózolás egészen kárba veszett. — Előre kell bocsátanom, hogy különben a vendéglős nagyon udvarias volt. Például egyszer egyik vendég kérdezte: borjú-, vagy marhahús ez a fricandeau? A vendéglős a terem közepén hatalmas bókot vágott, a kezeiben főlhalmozott edényekkel csaknem saltó-mortaleba átmenő lengést rögtönzött, mialatt legudvariasabb hangján kiáltotta oda: »marha, nagysága kérem!« És ez a vendéglős másnap panaszkodott, hogy tegnap egy lélek sem volt nála ebédelni. Hát én senki vagyok, mikor még muzsikáltattam is magam! — Hja, volt a felelet: »a nagysága abonáns«. — Nem is tudtam, hogy az abonáns nem lélek.

Ugyancsak másnap vettük észre, hogy a cigányok elbocsátásánál *valakiket* kifelejtettünk a számításból. A zene hívó hangjaihoz szókva, a kura-iváshoz nem akartak e nélkül a legelőről a sétálóra bejönni a kecskék. Csak egy párt — bizonyosan nem zenei hallásut — tudott a pásztor nagy nehezen bekényszeríteni. Már az meg sem lepott, mikor Éva és az ő Adámja szintén készült el a paradicsomból. Igen szerettük volna, ha betegünk közvetlen kísérelésével, tehát harmad magával maradhatott volna szept 15-dikéig, mert a fürdő gyógyító hatása napról-napra jelentkezett láthatóan. Ő éret-tük maradjanak még egy félhónapig, próbáltam rábeszélni Évát, minket úgy is vár szeptember 1-én az iskola. »Ippeg mint az uramat a lovak!« Tette utánna Éva ragyogó arcczal, mert hát az ura fuvaros a parajdi gyufagyárban s valószínűleg neki is akkor jár le a nagy szünideje.

dője olyan keretbe van beillesztve, a mely szépség dolgában bátran kiállja a versenyt az Alpések legszebb pontjaival.

Az erdélyi részek északkeleti szögletében, a radnai havasoknak egyik, fenyvesekkel sűrűn benőtt zugában, ott, hol az erdélyi Kárpátoknak nagyságra harmadik óriása: az Ünökő emeli fel roppant szikla fejét, találjuk az *Erdélyi Kárpát-Egyesület* fürdójét, a bájos *radna-borbereki* fürdőt. A magas tekvés, a gyönyörű erdős környezet, a pompás hegyi utak, a fenyvesek kigöngyölgésétől fűszeres, friss, tiszta levegő, a kitűnő víz az érdekes kiránduló helyek a közelben, mindenképpől alkalmassá teszik e helyet arra, hogy itt egy nagyobb szabású, vizgyógyító intézettel összekötött klímás gyógyítóhely létesíttessék. Közélemben van a *dombháti* fürdő, hol »Erdély Selters«-e, a pompás Livia-forrás buzog fel.

Borszék a keleti Kárpátok hegyóriásai s végtelen fenyvesek rengetegei között fekszik, 882 m. magasban a tenger színe felett. Magas, szelektől óvott fekvése, ideális tisztaságú levegője, 10 kilométer hosszú, pompás fenyőseta-utja elsőrangú klímás gyógyítóhelyé minősítik. Forrás forrás mellett buzog. Erdőerdőre borul itt mindenfelé!

Itt fakad a hatalmas forrás, a »Főkút« forrása, kristály tisztán, mint a virág kelyhén rezgő harmatcsepp és millió meg millió szénsav gyöngytől buzogón. Majdnem 3 millió palack fogy el belőle évenként. Sok ezer ember issza, sok ezer merít segítséget a természet ez ősréjéből, sokakat üdit, edz, sok ezernek kölcsönöz ellenállóságot a különböző bajokkal szemben. Ujabb vizsgálatom eredményéhez képest állithatom, hogy a borszéki »Főkút« vize ez idő szerint tisztább, koncentráltabb és szabad szénsavban gazdagabb mint ezelőtt 21 esztendővel, midőn először elemzték az újabb elemzés módszerei szerint.

A vendéglős iz egyre gyakrabban emlegette, hogy 8-10 vendégért főznie nehéz. Azt pedig fölösleges is mondanom, hogy a tulajdonosi, fürdő-biztosi és írónki lakások már régen mind üresen állottak. A fürdő-postás, egy ökölnyi fiúcska is kijelentette, hogy már ő ezután csak minden 2-3 napban jön ki a faluból. Ez már legerősebb elhatározást is meg kell hogy rendítse. végre is ázsiai felfedező útra nem indultunk, s így egy teljesen berendezett háztartást magunkkal nem vittünk. Aztán a világtól is elzártnak, akár csak a Kirgiz-pusztán, az még sem megy. Pedig a természet „mint marasztott esdeklő szavával,” illatos, tiszta levegőjével, saphír-kék egével. »Mint ölelt át reszkető karával« s hordott valósággal a tengerén az a kedvesen, puhán hullámozó víz, mely a Hollókő oldaláról futott alá, a gyógy kristálylyal jelölve útja irányát. Az a pezsgő frissítő másik tükör-fürdő, melyet az erdő firtos hegy küldött a völgy ellenkező oldaláról, mint egy büszke versengésül. »Oh, ha előbb látok e világba« ha előbb tudjuk, hogy sok nyomtatásba adott ígért is csak írott malaszt, ha tudjuk, hogy van fürdő a világon a hol a vendég az utolsó már augusztus végén, akkor előbb jöttünk volna, és akkor bájos K. nem marasztott volna tán hiába.»

Híresek a borszék »Lobogók«: a legkitünőbb savanyu vízzel telt óriási fürdőmedenczék, a minőkben sehol sem fürödnek Európában. A legbalzsamosabb levegő, pompás fenyő séta-utak, ligetek és egyéb gyógyító tényezők páratlanná teszik Borszékot, ezt a fenyvesek rengtetegében elrejtett, európai berendezésű telepet.

Tasnád Csikmegye déli részében, az Olt folyó balpartján, erdős hegyekkel védett gyönyörű helyen terül el. Fenn a sziklafalon az ősfenyőerdő koronái zugnak, balzsamos illatot árasztva szét a legtisztább hegyi levegőben; alant az Olt hullámai csattognak, gyorsan rohanva alá a megostromlott sziklalépcsőköni Tusnádnak fekvése, levegője, páratlan fenyősetahelye gyönyörű villái bármely világfürdőnek díszére válnának. Vizei kitünő sós, vasas savanyu vizek.

Borszékotól délre, a keleti Kárpátok lábánál találjuk *Kovásznát*. Csodálatos hely ez a Kovászna! Minden magántelken pompásabbnál pompásabb ásvány-forrás, széndioxid gázkiömlés. Egy ásónyomásra már szemébe csillog az embernek a legjobb savanyu víz. Vizei közül legfontosabb: a község közepén tombolva felfakadó Pokolsár, kavargó, örvénylő, zugó, forrásban levő vízzel.

Felséges látvány!

Hogy tolonganak a part felé az egymást kergető szapos hullámok, hogy ostromolja azt, a neki zúduló sisterső tájték!

Vize, mint egy háborgó vulkán néha kicsap medenczéjéből, elöntéssel fenyegeti környékét; mázsás köveket dobál ki, majd visszahuzódik és csendes lesz ismét.

Kovásznának nagy nevezetessége a *Horgász-kut* is. Vízének feltünő natrium-bicarbonat, konyhasó és szénsavtartalma méltóvá teszik arra, hogy mint a gleichenbergi vizekkel teljesen egyenlő értékűt az orvosok a legnagyobb figyelembe részesítsék.

A mi Belgiumnak Spaa, Németországnak Pyrmont, Csehországnak Franzensbad, az az Erdélyi részeknek *Előpatak*. Előpatak Háromszék-megyének egy kies völgyében, gyönyörű tölgy- és bükk-erdőkkel benőtt hegyek lábainál terül el. A Főkut páratlan vize azt teszi a fürdői élet középpontjává; mint savanyu víz dietetikus használatra is igen kellemes; nagy hírét azonban mint gyógyító ital szerezte.

A Főkut vize Európa vasban leggazdagabb vize; nagy fontosságú a víznek nagy szóda bikarbona és magnesium bicarbonat tartalma is; a vas, szóda, magnesium bicarbonat és szénsav olyan szerencsés arányban fordulnak elő az előpataki vízben, a milyenben azt Európa egyetlen vize sem tartalmazza. E körülmény magyarázza meg az előpataki fürdőnek nagy látogatottságát. Az emberek legnagyobb része gyomorbeteg lévén, a fürdői szezon nyitásával az ezen bajban szenvedőknek egész raja keresi fel forrásánál a természet adta csodaszert.

Még látványnak is érdekes az a pezsgő élet, az eleven, tarka kép az ivó kura idejében a kut körül. Midőn reggel a zenepavillonban felharsan a cigányzene, a séta-úton tolongó rendkívül elegáns, diszes község társalgási nyelvéből következtetve, valamelyik

romániai fürdőben képzeli magát az ember. A családást növelik a mindegyre felhangzó oláh dalok kesergő, panaszos, megható, de fülünknek idegen melódiájukkal.

A kik nem kereshetik fel az előpataki víz forrásánál, azok a kereskedésbe bocsátott előpataki vízből meritenek segítséget. Átlagos számítással 1 millió palack kerül belőle évenként forgalomba.

Korond, mely gyógyító tényezői: változatos összetételű kiváló vizei, tiszta levegője, szindus erdős környezete, berendezése s kitünő orvosi vezetése révén praedestinálva van arra, hogy a tüdőbetegek gyógyító helye legyen.

A korondi ivó-forrás vize a legértékesebb vasas savanyuvizek egyike. Ennek a víznek a vasas vizek legtöbbje felett elsőbbséget ad az a körülmény, hogy a vas- és a többi bicarbonatnak egymáshoz való viszonya olyan, hogy a vérszegénységben és más bajokban szenvedők emésztésének megzavarásától nincs mit tartani. Mint asztali és üdítő víz is kitünő.

Kit útja *Sztojka* pompás fenyvesei közé fog vezetni, az alig fog Sztojkára ismerni, az mindenütt meg fogja találni az új regime keze nyomát; mindenütt, de legjobban a lakószobák felszerelésén, a jó és olcsó ellátáson, mindenek fölött Sztojka gyomorbeteg páratlan, kitünő vízének szakszerű kezelésén. A vizet teljesen új kezelésben, új köntösben bocsátották piacra; a külső teljesen méltó a tartalomhoz.

A sztojka viznek karakterét a natriumbicarbonat, konyhasó és a szénsav adja. Ezek mellett az alkotórészek mellett a többiek ugyszólván elenyésznek. Uralkodó alkotórészeinek mennyisége a vizet a legkiválóbb lugos sós savanyu vizek sorába helyezi. A sztojka víz konyhasó és natriumcarbonat tartalmának szerencsés aránya a vizet a seltersi típus képviselőjévé teszi. A viz hivatva van arra, hogy a seltersi vizet a magyarországi piacról lassankint kiszorítsa.

Összetétel tekintetében ezektől teljesen elüt, de értékre alig különbözik a *bodoki »Matild víz«*, a hurutos bajoknak ez a páratlan gyógyítószere, a képzelhető legkellemesebben üdítő vizek egyike. Nem régen került a piacra, de kitünőségével, kifogástalan kezelésével, tisztaságával csakhamar meghódította a közönséget. Ma az erdélyi részekben, s a szomszédos vármegyékben nem sokan isznak giesshübeli vizet; teljesen feleslegessé tette azt a bodoki »Matild« víz, a giesshübeli víznek teljes hasonlómása. Különösen sok fogy el belőle Kolozsvárt, a hol a rossz ivóvíz helyett sokhelyen iszzák a kellemes, tiszta, üdítő és olcsó bodoki Matild vizet.

Kitünő vizek még: a messze földön híres *répáti*, a pompás *borhegyi* és a gyógyító élvezeti víznek egyaránt kitünő, s nagy gonddal kezelt az *erdővidéki Baross-forrás* vize.

Ide tartozik a kedves *Málnás*, a gyógyító tényezők egész sorával, ezek között a kitünő Herkules- és Mária-forrásokkal, meg gazdag szénsavforrásaival, a kies és pompás vízű *Kászón*, a bájos *Szejke*, a nagyhatású *Feredő-Gyógy*, a szép *Homoród*. Homoród nem luxus fürdő; kitünő vasas forrásait, pompás fenyvesét csak

azok keresik fel, a kik igazán gyógyulni és üdülni akarnak.

Szerényebb berendezésű, de nagy kincseket rejtő fürdők még: a *szovátai*-fürdő nagyhirű sós tavaival, sószikláival és buja vegetációjával, a *garbonács-füredéi*, a *csik-szögödi* és a nyári üdülnő helynek teremtett *királyi* fürdő, a *jegenyei*-fürdő, a magas fekvése és ritka természeti kincsei révén nagyjövőjü *csicsói* Hargita-fürdő, a csodás vizü *Lobogó* és *Dobogó*-fürdők, a hatásos kénes vizü *kérdi*-fürdő, a *Sugás* meg a *sajzoni*-fürdő.

Ismeretéseim hézagos volna, ha föl nem említém a hatalmas szárnycsapásokkal előretörő sósfürdőt, ezek között *Maros-Ujvárt*, mely számos gyógyító tényezői révén az elsők egyike, *Tordát*, mely nemes városa áldozó készségéből berendezésre kiváló, gyógyítóhatásra páratlan, pompás tó fürdőiről híres *Vizaknát*; és *Báznát*, melyet hova-tovább többen keresnek fel áldásos jod- és brom tartalmú vizeiért, szép fekvéseért, enyhe klímájáért.

Az emberek nagy forgatagában, a midőn csak azt veszik észre, a ki észrevételetti magát, ki méltatja figyelemre a szomszédos, igénytelen *Kolozst* ezt a csöndes, hívság nélkül való fészket? Pedig a kolozsi sósfürdő szintén szép jövőre hivatott. Vize összetételéhez képest Európa legtömörebb sósvizei közé tartozik. Összetételét illetőleg a halli és reichernelli vizek mellett foglal el igen előkelő helyet.

A szerény torjai »*Büdös fürdő*« egy csapásra küzdött fel magát előkelőbb fürdőink sorába. Átalakulásával *Bálványos-fürdő* nevet kapott. A Háromszék egy részét uraló Büdöshegy egyik nyulványán, 100 méterrel a Büdös-barlang alatt, a fennsíkron az erdő lombjai közül hatalmas, palotaszerű épület emelkedik ki 924 méter magasan a tenger színe felett. A legszebb erdő kellős közepén, egy magaslaton, a szelektől teljesen védett helyen épült elegáns szállót alig pár éve, hogy átadták rendeltetésének. A szállóban 50 vendégszoba — a legnagyobb kényelemmel berendezve — ezenkívül nagy ebédlő, társalkodó, több fürdőszoba, hideg vízzel gyógyító intézet állanak a vendégek rendelkezésére. Az ellátás a szállóban pensioszerű. Vízvezeték, nagyvárosi kényelem, elegancia a vadon kellős közepén! Kitünő fekvése, tiszta levegője, berendezése a havasli klímával bíró klímás gyógyítóhelyek sorába helyezi a telepet.

Nagy érdeket ad a telepnek a torjai Büdös-barlang, mely gáz és kénsav forrásai rendén világra szóló természeti nevezetesség. A barlang bejárata mellett egy kis gyermek is baj nélkül megállhat, a barlang fenekén pedig egy középnapnagságu ember feje felett mintegy két méter magasan összecsapnak a gázhullámok, a melyek ölnek és gyógyítanak. Ez a barlang olyan mint a nyári napon felvonuló felhő, melyben benne van a termékenyítő eső áldása, de benne van a pusztító jégverés és gyilkoló villám is.

Az állatok messze kerülnek mérges lehelletét; s ha benézünk sötét torkába nem találunk benne semmi életet; a gázok, melyek ölnek, egészséget, életet is adnak. A Büdös-barlang sok nehéz rheumás bajnak volt már meggyógyítója.

A legujabb kor szülte a *keresztényszigeti* klímás gyógyítóhely is, a melynek tengerszín feletti magassága 1420 méter levén: országunknak legmagasabban fekvő gyógyító helye.

Az erdélyrészi fürdők fejlődése ámbár lassú, de állandó és fokozatos; s bár állandó és folytonos, még sem élvezik a magyar közönségnek szárnyat adó pártolását.

A magyar közönségben ugyanis nem épen kedvező a vélemény a magyar fürdők iránt. A közvélemény szava elég hangos arra, hogy mindnyájan meghallhassuk. Naponkint halljuk, hogy a magyar fürdő nem szegény embernek való, inkább mulató, mint gyógyító hely, semmi kényelmet nem nyújt, a magyar fürdő-tulajdonos zsarolja, kifosztja vendégeit.

Ezen uralkodóvá lett vélemény nyomása alatt a magyar közönség ezrével tódul Stiriába, Karintiába nyári pihenőre. Az idegen levegő és környezet mintha átformálná az én magyaromat. A magyar ember, ki itthon zugolódik, követel, nagy igényekkel lép fel, ott szerényen meghuzódik, szívesen fizet és nyaralásával még akkor is megelégedett, ha családjának valamely tagja a romantikus hegyek között mély völgybe rejtett villa hüvös, nyirkos légkörében reumát szedett tagjaiba.

A „Pokolsár“ gyógyító hatása.¹

Írta: Zentai Dávid dr.

kovásznai Pokolsárt, ha megtekintjük, látunk egy szürkés, állandó forrásban levő tükörfürdőt, melyről azt kellene feltételezni, hogy magas hőfokánál fogva van folytonos forrásban. De-hogy. A víz hőmérséke sohasem emelkedik 66–170. felül, csakis a nagy mennyiségben felfakadó szénsav idézi elő a forráshoz hasonló mozgást és vele járó elég nagy hullámzást. A szürkés színű víz felületén mintegy lepel vonul el egy feketés kátrányhoz hasonló folyadék. Chemiai alkotórészeit illetőleg van benne: konyhasó és natrium bicarbonat nagy mennyiségben, vas kisebb arányban. De ezeken kívül a Pokolsár iszapja és a benne levő nagymennyiségű félig kötött szénsav képezik jórészt ama hathatós gyógyító-tényezőknél, melyeknek igen sok szenvedő ember köszönheti egészségét.

A Pokolsárból időnként sok szabad szénsav is áramlik ki, mi a fürdésnek nem válik előnyére, de alkalmas volna arra, hogy gyárilag gyűjtessék és ipari célokra használtassék fel.

A Pokolsárban, ha fürdünk, csak az első pillanatban lép meg hideg érzete, de később kellemes meleg hatja át az egész testet.

Legerősebben érezzük hatását a heréken, mert erre azonnal oly érzést idéz elő, mintha ezer meg ezer izzó tűvel szurkálnák. A bőr erősen megveresedik. Ha bárki csak üdülnésből használja a fürdőt, minden fürdés után egész testét könnyebbnek, ruganyosabbnak érzi, úgyszólván fiatalabbnak érzi magát az illető. A Pokolsárhoz lassanként kell hozzászokni, azért én betegeimnek az első fürdést csak 2 perczig engedem meg s napról-napra 2 perczzel tovább ülhet a vízben, míg, mint

¹ Felolvasatott az április 24-én tartott fürdőügyi összejövetelen.

leghosszabb időtartam, 15 perc engedtetik meg. Hosszabb ideig a vízben ülni nem tanácsos, mert ez által annyira lehűl a test, hogy nemcsak fázási érzetet idéz elő, hanem erős didergést is. Igen érzékeny embereknek szükséges, hogy a fürdő után v. I pohár jó ó-bort, v. I pohár cognacot igyanak s legalább 1/2 óráig mozogjanak.

A vízben szükséges, hogy mindenki fenhordja az orrát, már t. i. kissé hátrafelé hajtsa fejét, nehogy a kiáramló szabad szénsavból szívjon be oly adagot, mely szédülést okozhat.

De erős szénsav áramlás csak ritkán áll be s ez is akkor, midőn borult esős idő van, a mikor fürdeni úgy sem lehet.

Mint tudjuk, igen sok ember van, ki nem tűri el a szénsav erős behatását és a hideg fürdők alantos hőfokát. Ily egyéneknek a Pokolsár iszapjából készítettünk meleg fürdőket. Ezek természetesen nem hatnak oly gyorsan, mint az eredeti fürdő, de a fürdők számát szaporítva mégis elérjük a kívánt eredményt.

Ily fürdőket kell még oly betegeknek is alkalmaznunk, kik szivbajosok s emiatt, ha szükséges is, a Pokolsárban nem fürödhetnek.

Milyen bajok ellen van a Pokolsár javalva?

1. Javalva van par excellence mindenféle csuzos bántalmak ellen. E fürdőt ily bajoknál már azért is előnyösebbnek tartom a melegfürdőkénél, mert nemcsak a csuzos bántalmakat szünteti meg, hanem a szervezet edzése által hosszabb ideig biztosítja az egyént recidivák ellen.

2. Lobos bántalmak után fenmaradt izzadmányok eloszlására.

3. Köri hűdéseknel.

4. Tulságos callus képződésnél.

5. Iszapjánál fogva női ivarszervek bántalmainál.

A csuzos beteg, ha a pokolsárban fürdeni kezd, fájdalmai fokozódnak, sőt oly testrészekben is előáll fájdalom, a hol az illető addig fájdalmat nem érzett. Na gyon természetes, hogy a beteg meg van ijedve. Fut az orvoshoz azzal a kérdéssel: vajjon nem fog-e neki a fürdő ártani? Ezek a fájdalmak különben 9-10 fürdő után teljesen megszűnnek s beáll a kívánt javulás és 30 fürdő használata után a beteg szabadon és könnyen mozoghat.

A fájdalmak előidézésére a székely ember sajátos kifejezést használ, azt mondja, hogy a Pokolsár »felbolygatja» az embert és csak úgy használ.

Ezek után engedjék meg, hogy néhány esettel illusztráljam a Pokolsár-fürdő által elért gyógyítóeredményeket.

1. Sz. M. bpesti p. ügyi titkár. A jobb kéz újjainak mozgathatlansága miatt kereste fel a Pokolsár-fürdőt. 30 fürdő használata után egészségesen távozott.

2. T. F. jelenleg közös had-eregbeli százados. Lábaiban fennállott izületi csúz miatt több fürdőt használt eredmény nélkül, 35 fürdő után gyógyult. Az idő tájt még főhadnagy volt és nyugdíjazni akarták.

3. H. L. ügyvéd, Brassó. Ischias miatt munkaképtelen. Több fürdőt látogatott és a Pokolsár adta vissza egészségét, annyira, hogy fájdalmakat nem érez.

4. Sz. J. dr. kórházi főorvos. 2 nyáron használta csuzos baja ellen a Pokolsárt és kijelentette, hogy csakis e fürdőnek köszönheti, hogy bajától megszabadult.

5. K. Á. dr. ezredorvos Lábszártörést szenvedett és a csont tulságos callusképződéssel gyógyult. I havi fürdés után rendbe jött.

6. L. Zs. őrnagy. Mellhártya-dobos izzadmány miatt használta a Pokolsárt és a kívánt eredmény 30 fürdő után beállott.

7. F. K. szász földmives. Jobb térd-izületi csúz és zsugor miatt kereste fel a fürdőt és 35 fürdő használata után gyalog ment ki a vasúti állomáshoz.

8. L. K. csik-szeredakereskedő Myclitischronica-val

jött hozzánk, kocsin tolták, mert lépni nem tudott. A 2-ik évben már képes volt a saját lábán járni s jelenleg 5 év múlva is legalább türehető állapotban van s ha nem gyógyult is meg teljesen, a Pokolsár használata által mozgási képességét annyira vissza nyerte, hogy nincs állandóan helyhez kötve, mi a szervezetre csak előnyösen hathat.

9. B. V. albisi tanító leánya, ki a 4-ik polgári osztályba jár és a tanév alatt mindkét lábszáron erősen genyedő fekélyeket kapott. Az alkalmazott gyógyító eljárás eredményre nem vezetett. Az orvosok már mindkét lábszár amputációját hozták javaslatba, midőn a beteg az őszi hónapokban hozzám került. Én a pokolsár iszapjából készítettem neki fürdőt. 20 fürdő után tudott járni, de a fekélyek nem voltak meggyógyulva. Nyáron a Pokolsárban fűrösztöttem.

Ekkor a necroticus csontok leváltak és a genyedés megszűnt s a fenmaradt fekélyek gyógyultak és a patiens jelenleg egészséges. Ez eset hihetetlennek tűnik fel, de megtörtént. Midőn *Szekeres József dr.* a fürdőnkön járt, neki bemutattam ez esetet azért, hogy önmaga lássa, mert elmondás alapján ő is kételkedett. Én az eredményt a szénsav behatásának tulajdonítom.

A Pokolsár mióta új, szebb és tágasabb lakásba helyezték, jámborabb lett. Otthonát nem hagyja el, mint hajdan, mikor igen szűk helyre volt szorítva. Mióta a 2 tükör fürdő nagyobbítva lett, kitörései megszüntek, mi csak előnyére válik.

Az előadottakból a t. kongresszus meggyőződhetett arról, hogy a Pokolsár Erdélynek nemcsak nevezetessége, hanem a maga nemében unikum és gyógyíthatása is olyan, hogy a szakkörök hathatós pártolását megérdemli.

A vizaknai sós-jódos-gyógyfürdők.

Irta: **Kremnitzky Amánd.**

Fekvés és éghajlat.

Vizakna, rendezett tanácsu város, fekszik Alsó-Fehérvármegyében, 424 méterrel a tenger színe fölött; a keleti hosszúság $41^{\circ}-47'$, a északi szélesség $45^{\circ}-51'$ alatt. A m. kir. államasutak utolsó állomása Nagy-Szeben előtt, külön vasuti állomással, ezen kívül a fürdő intézet közelében a 19 számú vasuti őrháznál egy csinos vasúti megállóhelylyel ellátva, a hol valamennyi Budapestől és Predeáltól Kis-Kapuson át Nagy-Szeben felé és viszont közlekedő nappali és éjjeli vonatok személy és podgyász le és fölvételére megállanak.

Az említett megálló helytől a fürdőkhöz séta út vezet, s néhány perc alatt a város és maga a magyar állam tulajdonát képező gyógyítófürdők is, mely a város keleti végén annak közvetlen közelében van, — elérhetők.

Vizakna teknő forma, alacsony, kellően befásított domboktól határolt hosszukás völgyben terül el, melynek keleti szélén települt le a hatalmas kiterjedésű só-tómsz s annak közelében a vizbó sós-jódos-gyógyító-tavak. A telep eléggé csinos berendezéssel bír.

Éghajlata Vizaknának enyhe, levegője igen kitűnő, minélfogva egészséges helynek mondható.

Kéves hazánkban ama fürdőhelyek száma, mely mint Vizakna, meglegyen áldva mindazokkal a kellekkel, melyekkel egy hivatott fejlődésre képes fürdőintézetnek birnia kell; így nagy és kiváló gyógyítóerejü belsőleg és külsőleg használható bő vize, közvetlen vasut melletti fekvése és egy nagyobb városhoz (Nagy-Szeben) való közelsége — 20 perc vasuton — mind megannyi oly előnyök, melyek vidéki fürdőinknél ritkán találhatók fel.

Fürdő-tavak.

Vizaknán a fürdésre használható sós tavak száma öt, úgymint a belső és külső »vörös tó«, a belső és külső »zöldtő«, és a hirneves »Tököly tó«.

Ezek a sóstavak, kivéve a »Tököly tót«, a római uralom idejében sóbányák voltak. Későbbi időkben vízzel telültek meg, melyek hideg és meleg forrásokból bugyognak, így keletkeztek ezek a fürdő-tavak s használatnak mintegy 60 év óta fürdési czélokra.

A »Tököly-tó« szintén régi bánya maradványa, és egyike a világ legerősebb természetes sós-jódos fürdő tavainak. A zöld és vörös tavak egy csoportban fekszenek, míg a »Tököly tó« külön áll. E tavak alólról és oldalról meleg és hideg forrás vizekkel táplálódnak, minél fogva a víz ezekben mindig friss és üde állapotban van.

Elemezték e tavak vizeit: Pataky, Kósa és Binder Frigyes és legutóbb 1857-ben Schnell Péter, mely szerint

10.000 részben foglaltatik.

I. Tökölytő. II. Vöröstő. III. Zöldtő.

Kénsavas Nátron	103,5201	38 9100	34.8600
Kénsavas mészföld	31,4400	12 7400	9,5100
Chloratrium	1576 4920	710.0302	533 8500
Jodatrium	2,5020	1 1001	0,8300
Chlormagnesium	233,3402	84 9900	70 8600
Chlor kalium	19,6900	9,3210	6,7800
Chlor calcium	63,0910	24 9700	20,1900
Szilárd alkatórészek	2030,0753	882,0513	676,8800
Fajsúly	1 1487	1 0573	1 0461

Valamennyi tóban bróm, vas, timföld, szervi anyag nyoma.

Az összes fürdő tavak újabb elemzése most van folyamatban az országos vegyikísérleti állomás igazgatóságánál, s az eredményt érdeklél várjuk.

E tavak vize mint látható a legerősebb vizek közé tartozik, tetemes chlormagnesium és jodnatrium tartalommal.

A tenger vizénél, mely $3\frac{1}{2}\%$ szilárd alkatórészt, s ebből $2\frac{1}{2}\%$ konyhasót tartalmaz, a »Tököly« hétszer erősebb és honyhasó tartalma 8-szor nagyobb. A »vörös tavak« szilárd részekben 3-szor erősebbek, végre a zöld tavak is 2-szerre erősebbek a tenger vizénél.

Közép tömörségű sós fürdőnek azt nevezzük, melynek vize $2-4\%$ százalék clorvegyületet tartalmaz.

A hol a természetes sósvíz gyenge, párolt fürdő sóval, vagy anyaluggal erősítik; a hol, mint például Ischlben, Kösenben, erős, higitják.

Hasonlítsuk kissé össze már most a vizaknai sóstavak százalék tartalmát Ausztria és Németország híres konyhasós fürdőhelyeinek % tartalmával.

A tömör sósvíz Ischlben 25% clorvegyületet tartalmaz. A halli-i sósvíz 25% . A münsterni $14-18\%$; a zehmei $8-14$. A münsterni lúgsó 34% ; a Teichenhalli $33\frac{1}{2}\%$, a salzmgeni sóforrások 26% . A »Tököly-tó«-ban 20% foglaltatik s $15,7$ konyhasó; a »vörös« tavakban $7,1\%$, a »zöld« tavakban $5,3\%$ konyhasó. Vizakna előnye tehát, hogy itt a gyógyítómóddhoz szükségeltető sósvizeket nem kell előbb fokozni, gradualni, erősíteni, vagy higitani, mert a természet ezt készen adta különböző tömörségű sósvíz oldataiban.

A »Tököly«-tóban, melyben tömör sósvízének nagy fajánya miatt, az emberi test csak a mellcsontig súlyyed, nem úszok is gondtalanul mozoghatnak. Ennek sósvize

oly erős, hogy kissé melegebb hőmérséknel, ha a test azonnal gondosan le nem töröltetik, a hozzá tapadó sósvízréteg elpárolgása által konyhasó kérgesül arra apró kristályokban, s a test fehéres mázzal bevont külsőt kap. A zöld és vörös tavak sekély szélén zöldes fekete színű, sajátságos szagu (bitumenes) iszap rakódik le, melyet kitünő gyógyító hatásnak tartanak s melylyel sokan a szenvedő testrészeket bedörzsölik. Az iszapréteg a napon megszáradtatik s aztán fürdés által feloldatik.

A tavak hőmérséke a légköri befolyások daczára oly magas, hogy meleg források jelenlétét kell feltételeznünk, a mi tényleg igazolást is nyert, mert úgy a zöld, valamint a vörös-tónak némely pontján a meleg források bugyborékolása gyakran észleltetett.

A tavak hőmérséke a fürdő évad alatt $22-30^\circ$.

Nevezetesek e sós tavak, s úgy látszik Erdély valamennyi sós tavai, állattani szempontból is, a bennök élő nagyszámu apró, csinos, eleven sóállatocskák, hátton uszók miatt, melyek a phillopod héjanczokhoz (Crustacea) tartoznak. Ezer meg ezer $2-15\text{m}/\text{m}$ nagyságra kifejlődött Artemia egy ponton gyűl össze, édes enyelgés között uszonyaikkal játszva, látszólag terv nélkül helyet cserélve, a mélybe alá merülve, vagy kecsesen kiemelkedve, imitt-amott egy pár egymáshoz ütődve, majd ágaskodva avagy visszahökkenve, a mélybe alámerülve és ismét visszatérve, a szemlélot játékaikkal valóban lebilincselik.

A »Tököly-tó« mélysége 33 meter, felülete 1118 négyzetmeter.

A »zöld-tavak« átlagos mélysége 46 meter, felületök: 5535 négyzetmeter.

A »vörös-tavak« mélysége 42 meter, felületök 3978 négyzetmeter.

Összevéve a tavakat s felületeiket, kis tenger számba vehetők.

A tavak partjai el vannak látva, mint említém, 118 vetkező fürdő szobácskákkal, ezekből a fürdőző, vagy a kosárba jut, a hol ugyanis a parti mélység nagyobb, vagy pedig korláttal ellátott talajt ér el, a hol a víz sekélyebb állásu, előbbi és utóbbi esetben is a nem uszók — főleg nők és gyermekek e közőkben maradva fürdőknek, — míg az uszni tudók a hagyott nyílásokon át a szabad tóra mennek, s ott kedvök szerint uszkálva fürdőknek.

A külső vörös tó mögött áll a meleg kádfürdő épület, melyben a vörös-tóból szivattyuzott víz melegítve csövezetékeken át kádokba bocsátatik, s ha a szükség kívánja, magasabb hőfoku meleg kádfürdők készítettnek. Kádfürdők száma 12. A vizek természetes és kellemes melegsége folytán, rendszeren a hideg fürdők vétetnek igénybe, a meleg kádfürdők használata ritkább, s csak az azt szükségelő kóros bajoknál és rendkívül tartós és hűvös időjárás esetében veszik igénybe.

Sósforrás vizek.

A belső zöld tó mögötti hegyoldalból kristály tiszta színű és kellemes ízű ásványvizek bugyognak ki.

Ezeknek a »József«, »Széchenyi« és »Margit« nevű forrásoknak vegyalkata és orvosi értéke az alábbi:

Vegyelemzés.

A vizaknai forrás vizének 1000 s. r.-ében feladott összes alkatórészek:

	Mennyiség grammok.
Konyhasó	5,1214 gr.
Kénsavas nátrium	0,0494 »
Légenysavas natrium	0,0153 »
Kénsavas magnesium	0,0441 »
Kettedszénsavas magnesium	0,0499 »
Kettedszénsavas mész	0,3906 »
Kettedszénsavas vasoxydul	0,0012 »
Kovásavhydrat	0,0291 »

5,7010 gr.
Szabad szénsav . . . . . 29,72 köbcent. 0,0584 »

Kolozsvártt, 1889. június hóban.

Összesen 5,7594 gr.

Fabinyi Rezső dr.

vegytani tanár a m. kir. egyet. kórodán.

Orvosi vélemény.

A vizaknai ásványvíz jónak bizonyult a légzőszervek, semkülönb a gyomor- és bélhurutus bántalmainál; a vizaknai hősfürdőkkel való együttes használata pedig igen melegen ajánlható görvélykor, mirigydaganatok, angolkór, a hügyszervek nurutja, idült csúz ellen.

Kolozsvártt, 1891. február 4-én

Purjesz Zsigmond dr.
egyetemi tanár.

Látható ezekből, hogy ezek a források alkatoré-szüknek minőségénél és kedvező arányuknál fogva, belsőleg hatékonyan használható gyógyítók.

A források hő foka + 10°C. Vizakna sós és jódos tavai, nemkülönb ivó források sikerrel alkalmazhatók görvélyes, csúzos, köszvényes bántalmak ellen; idült bőrküritéseknél, mirigyos szervek túltengésénél, hurutus gyomorhajónál stb.

Gyógyszertár helyben, közel a fürdőkhoz. Posta és távirda szintén helyben. Templom 5 van. Kath., ev. ref., görög kath. és görög-keleti kettő.

A fürdők felszerelése.

A sóstavak uszók módjára vannak berendezve.

A fürdő telepen áll egy gyógyítóterem, a vörös és a zöld tó között egy várócsarnok. A fürdők körül sétá utak vezetnek ülőpadokkal ellátva, újabban a fürdő területhez 17 1/2 holdnyi szomszédos terület csatolattatott, melynek fásítása és parkirozása most van folyamatban és kétségen kívül a fürdők fejlesztése és emelése érdekében nagy tényezőt képeznek

A fürdő intézet — szerényen bár — de el van látva minden oly egyszerű berendezéssel, a mely a nem nagy igényeket némileg kielégíteni képes, s ha, a mint tervbe vétetett, szállókat és bérházakat is emelnek, úgy bizonyára e kies fürdő szép jövőnek néz elébe.

Szerényen szolgálják tehát e fürdők mostani berendezéseikkel az egészség ügyet, pedig a szakértők véleménye szerint nem ez volna egyszerű hivatása, mert Vizakna unikum a maga nemében.

Az itt levő tavak nem az egyes völgyekben összefutó csapadék vízből képződnek, hanem a nagy sőrétégeken átfolyó forrásokból s e vizek minden eddig ismert sós és jódos vizek között a legerősebbek.

Az ugynevezett női betegségek orvosai keresik betegek számára a sós fürdőt; a sok görvélyes gyermeket küldik a jódos fürdőkbe. A disztíngáltabb betegeket az orvosok kénytelenek a külföldi sós és jódos fürdőkbe küldeni, holott az eddig ismert ilynemű vizek között — melyek belsőleg és külsőleg egyaránt használhatók — a legjelesebbek itt vannak nálunk Vizaknán.

Ily viszonyok és a természet adta tulajdonságok mellett több kiváló balneologusnak véleménye szerint, ha itt tulajdonos megfelelő gyógyítófürdőt állítana s illetőleg rendezne be, akkor Vizakna csakhamar világfürdővé fejlődhetnék, s a külföld is bizonyára tömegeesen keresné fel.

A mint említém, a további fejlesztés és szükségeltető berendezés iránt, illetékes helyen, a meleg érdekődés nemcsak megvan, hanem az utóbbi időben tényleg nyilvánul is, s így erős reményünk lehet, hogy nincsen távol az az idő, a mikor Vizakna sós-jodos gyógyítófürdőivel emelkedve, elfoglalandja fürdőink között azt a helyet, melyet — a szenvedők részéről — méltán megillet.

Lakásviszonyok.

A fürdő-vendégek elhelyezésére a fürdőintézet körül több vendéglő és magánlakás szolgál, de ezek alig képesek az igényeket kielégíteni, mert egyfelől a szobácskák kicsinyek és egyszerű berendezésük de másfelől nem elegendő a számok sem; e hiányon kívánnak segíteni, midőn tervbe vették egy nagyobb penzio rendszer szerinti szálló felépítését, és több különálló bérház emelését.

Étkezés.

A vendégek ellátása vendéglőkben és magánházaknál történik, de itt ssem lehet nagyobb igényekkel fel lépni. Az árak mér ékeltek.

Gyógyítódíj.

Egy családtól . . . . . 5 frt 50 kr.
Egy személytől . . . . . 2 frt — kr.
Egy 10 éven alóli gyermektől 1 frt — kr.

Egyógyítódíjak az egész fürdő évadra értendők és a fürdők szépítésére és a közönség szórakoztatására szolgáló kiadások fedezésére fordítják. Közelebb ezen gyógyítódíjakat a behozandó zenedíjjal együtt rendezés illetőleg szabályozás alá veszik.

Fürdési díjak.

Egy hideg fürdő ruha nélkül a zöld és vörös tavakban 20 kr; a Tököly-tóban 25 kr. Egy meleg kádfürdő 50 kr. Ruhaszükségletnek darabja 5 kr.

Szórakozás és kirándulások.

A fürdő évad tartama alatt a fürdő-intézetnél zene játszik, hetenként több napon délelőtt és délután. A gyógyítóteremben koronként hangversenyek és táncestélyek tartatnak. Számos hirlap az olvasó teremben a közönség rendelkezésére áll. Naponként délután az egész fürdő idény alatt fürdővonatok közlekednek Nagy Szeben és Vizakna község 19 számú őrháza között.

Kirándulások tehetők a 20 percznyi távolságra eső Nagy-Szeben városába és gyönyörű környékére valamnit a közel fekvő havasokra. Vizakna város nevezetességei: gyűjteményeinek valamint sóbányáinak megtekintése, tóvábbá a honvédelmek és a hirneves »nagyakna» megszemlélése.

Látogatottság.

Az évenkénti átfutó ideiglenes vendég forgalom 25—30 ezerre tehető, minek nagyrészét a naponként közlekedő fürdő-vonatok szolgálják. Az állandó helyben lakó fürdő vendégek száma ritkán megy tul 500—550 en minek oka a hiányos lakásokban keresendő.

Igyekeztem tárgyilagos rövidséggel megismertetni a vizaknai sós-jodos-gyógyítófürdőt, rendkívül örülnek ha ezekkel sikerült volna némi érdeklődést keltenem.

Sok az alkotni és teremteni való még Vizaknán is, s ha az ügybuzgóság nem fog lankadni, erős a reményem, hogy itt néhány év alatt az egész világ által ismert gyógyítófürdő lesz.

Adja Isten, hogy úgy legyen!

Bázna (Felső-Bajom) fürdő rövid ismertetése.

— Vonatkozással történelmi fejlődésére. —

Irta: *Laán Albert dr.*

S legdrágább kincsek közé, a melyekkel a jóteknony természet Erdélyt megajándékozta, tartoznak kétségkívül ásvány forrásai is. Úgy lát-szik előszeretettel időzött Asklepios ezen holgyekben és virányos völgyekben gazdag földön, a hevarázbotjával számos forrást csalt ki a földből, meg-

gyógyítására azoknak a sebeknek, melyeket maga a természet ütött az emberen.

E kincsek között nem utolsók Bázna-fürdő csodás határu gyógyítóforrásai. Bázna egyike Erdély legrégibb fürdőinek; talán a XIII-ik századba is visszaérő történelmét homály fedi. A forrás felfedezőjének egy pásztorl mondanak; ókori felfedezéseknél is akárhányszor találkozunk pásztorok legendájával.

Történt egyszer, hogy ez a bizonyos pásztor tüzet rakván, a bőséges szénhidrogen gázzal telt forrás körüli levegőt hatalmas lángba borította; e csodaszerű eseményt a hir szárnyára kapván, a környékből sokan öttek az érdekes források megtekintésére. A kortársakat annyira bámolatba ejtő a tünemény, hogy a költői lelkületű *Frankenstein* szász gróf (comes) gyönyörű ódában énekelte meg azt.

A XVII-ik század elején ezek az ásvány-vizforrások már bizonyos hirre is tettek szert, a mennyiben hazánk határain túl megjelenő munkák is méltónak tartják a megemlítésre. Így *Sukkoz* »Természettan«-ában és *Marsigli* gróf a »Duna történelmé«-nek III-ik kötetében bővebb említés van róluk téve. A XVIII. században már vegytani és orvostani szempontból is foglalkoztak többben a bázna-i forrásokkal. Ezek között *Eberhardti* Rodolf Rothen »Memorabilia Europae« Ulm. 1745. című művében. Hazánkban tudományos szempontból felsőbb meghagyásra először az 1808-iki évben *Nyulas* Ferencz protomedikusból, *Gergelyfi* András Udvarhely széki physikusából és *Mészáros* Györgyből álló bizottság — foglalkozott alaposabban a bázna-i forrásokkal.

Századunk első felében az egyik forrás mellé fürdőházat építettek, mely Bázna-fürdő keletkezésének kezdetét jelzi; ezzel a fürdő történetjének egyik fordulópontjához értünk.

Az újabb korbéli fejlődést kronologiai sorrendben felemlíteni nem tartom czélszerűnek; mivel úgy vélem, hogy ezzel talán a tisztelt olvasót csak untatnám. Elég legyen annyit felemlítenem, hogy Bázna-fürdő fejlődésének főbb momentumai ugyanis a nyolczvanas évek elejére esnek; ekkor épültek a teljesen modern berendezésű meleg fürdőház, az iszapfürdő és a szállók. Inkább megkísérlem a fürdő jelenlegi viszonyairól a nagyközönséget rövid vázlatban tájékoztatni.

A gyönyörű völgyben fekvő egyik oldalról szőlőkkel, a másikkal nagy erdővel kerített fürdő központja a forrás-telep. Ez 5 forrásból áll. Ezek a modern berendezésű és 25 kabinnal felszerelt új meleg fürdőház, valamint a külön férfi- és nőosztálylyal bíró hideg fürdőt látják el vízzel. Mindezek a források jó-d-brom és konyhasó tartalmuk; a források egyikét ivó kurára használják. Egy vas és só tartalmu forrás felé külön fürdőház épült; ezekhez csatlakozik egy díszes külsejű hideg iszap-fürdő elkülönített osztályokkal; a meleg iszap-fürdők a meleg fürdőházban készítették. A fürdőtelepen összesen kétszázötven (250) kényelmesen butorozott lakószoba áll a közönség rendelkezésére, részint szállók formájában, részint nyaralók (svájci) stílusában építve. Hozzá teszem még, hogy a telep igen szépen van parkozva. A teleppel szomszédos két órányira terjedő két tölgyfa erdő és fenyves összeségükben nagy tényezők hygienikus szempontból, a mihez még Bázna-nak enye sörösézekkel teltített nem nedves levegője is csatlakozik. Gyógyítóeszközök gyanánt alkalmaztatnak itt: a meleg kád- és hideg tükörfürdők, a meleg- és hideg iszap fürdő borogatások, részfürdők, izzasztás stb. valamint massage és villamosítás is (Galvanisatio és faradialis). Gyógyjavallatok: mindenemű rheumatikus és köszvényes bántalom, görvélykór legkülönbözőbb alakjai, bujasenyv, idegbántalmak, (Neuralgia), ischias, idült ivarszervi betegségeknek és idült bőrbántalmaknál (Eczem, Borasis) valamint angol betegségnél is.

Az E. K. E. balneologiai osztályának nagygyűlése.

Nagyfontosságú összejövetelt tartott az Erdélyi Kárpát-Egyesület balneologiai szakosztálya. Ápril 23 és 24-én kongresszusba hívta össze ugyanis az összes erdélyi fürdők tulajdonosait, fürdő orvosait, az ásványvitzulajdonosokat és az érdeklődőket, hogy megbeszéljék a fürdők fejlesztésének kérdését és intézkedjenek az ásványvizek forgalma növelése tekintetében. A kongresszusra eljöttek kivétel nélkül az összes érdekeltek, sőt kiváló súlyt és tekintélyt adott a gyűlésnek az, hogy a földművelési és belügyi miniszterek külön kiküldöttekkel képviselték magukat. A mozgalom különösen közgazdasági és közegészségi szempontokból rendkívül fontos és ezt maguk a miniszteri biztosok is elismerték felszólalásaikban.

A gyűlés lefolyása a következő volt:

Szakosztályi gyűlés.

Szombaton d. u. 6 órakor gyűltek össze a fürdő-tulajdonosok az E. K. E. központi helyiségében, hogy megbeszéljék bajaikat. A gyűlésen *Heppes* Miklós elnök és *Purjesz* Zsigmond dr. alelnök elnököltek.

Elnök rövid beszédet intézett a tagokhoz, örömet fejezván ki, hogy oly szép számban jelentek meg. Azután hitelesítették a mult gyűlés jegyzőkönyvét.

Radnóti Dezső főtitkár jelentést tesz a fürdőügyi összejövetel tárgyában végrehajtott intézkedésekről. E szerint 28 fürdő és ásványviz-telep küldötte ki képviselőjét, sőt *Darányi* Ignác dr. földművelésügyi miniszter *Rodiczky* Jenő dr. cs. és kir. asztalnokot és gazdasági intézeti igazgatót, *Perczel* Dezső belügyminiszter pedig *Raisz* Gedeon dr. osztálytanácsost küldötték ki képviselőikben. Bejelenti a főtitkár továbbá, hogy a kereskedelmi miniszter kedvezményes vasuti jegyet engedélyezett. A jelentést a szakosztály örvendetes tudomásul veszi.

Főtitkár felolvassa *Nagyvárad tanácsának és Maros-Tordavármegye törvényhatóságának* átiratait, melyekben jelzik, hogy a hazai ásványvizek terjesztésére és a külföldi ásványvizek kiszorítására mindenlehető meg fog-nak tenni. Szakosztály köszönettel tudomásul veszi ezt.

Felolvassák a *kolozsvári ipartestületnek* átiratát, melyben a szakosztályt az erdélyi iparkiallításon való részvételre hívja fel. A szakosztály az eszmét magáévé tevén, kimondja, hogy a kiállításon részt vesz és megbizsa az elnökséget, hogy annak idején részletes tervet és költségvetést dolgozzon ki e tárgyban.

Boross György arra kéri a szakosztályt, hogy a »Székelyföld« most készülő angol kiadása részére a fürdőkről rövid ismertetést állítson egybe, mely e műhöz lenne csatolandó. A szakosztály köriratilag felhívja a fürdő-tulajdonosokat, hogy a kérésnek eleget tegyenek.

Főtitkár bejelenti, hogy Jegenye-fürdő belép a tagok sorába. Szakosztály Jegenyét a tagok közé felveszi és tudomásul veszi, hogy a fürdőt *Nagy* Dezső gondnok fogja képviselni.

Gáspár Gyula (Korond) indítványt nyújt be arra nézve, hogy az ásványvizek szállítási díjainak mérséklése tárgyában felirat intéztessék a kereskedelmi miniszter-

hez, valamint, hogy a fürdő-ipar állami kedvezményekben részesíthessék és hogy a fürdő-építkezések 40 évi adómentességet élvezzenek és végre hogy a hazai orvosok figyelme az erdélyi fürdőkre felhívassék.

Az indítványokhoz hozzászóltak *Száva Gerő* (Előpatak), *Zentai Dávid* dr. (Kovászna) és *Purjesz Zsigmond* dr. Beható vita után az összes indítványokat elfogadták némi módosításokkal.

Száva Gerő (Előpatak) hosszabb beszédben ismerteti a fürdők fejlesztése érdekében teendő intézkedéseket. Hazafias hévvel mutat rá a közönség közönyére és végre indítványt tesz ennek elenyésztetése végett. Ezek közül kiemeljük azt, hogy nemzetközileg megállapíttatni akarja az egyes fürdők vizeinek vegyelemzését, hogy a tudományos világ ez alapon tájékozthassa magát; a magasabb körök figyelmét felhívandónak tartja az erdélyi részekre, olyan értelemben, hogy itt az egyes fürdőkben maguknak nyári lakokat építsenek. Az indítványokhoz hozzászóltak *Gáspár Gyula*, *Merza Gyula*, *Hankó Vilmos* dr. (Budapest) és végre elfogadták *Merza* indítványát, hogy azok tanulmányozás végett adassanak ki az elnökségnek.

Zentai Dávid dr. (Kovászna) indítványára kimondja a szakosztály, hogy *Hankó Vilmos* dr. könyvét az erdélyrészi fürdőkről újból kiadja, minthogy az első kiadás teljesen elfogyott.

Végül *Száva Gerő* az összes fürdőtulajdonosok nevében köszönetét fejezi ki az E. K. E.-nek, hogy a balneologiai szakosztályt megalakította.

Ezzel a szakosztályi gyűlés véget ért.

Fürdőügyi nagygyűlés.

Másnap, azaz vasárnap nagy közönség gyűlt egybe a vegytani intézetbe az *első fürdőügyi összejövetelre*. Ott voltak: *Fekete Gábor* a kir. tábla elnöke, *Albach Géza* polgármester, *Heppes Miklós* táblai tanács-elnök, *Purjesz Zsigmond* dr., *Fabinyi Rudolf* dr., *Haraszi Gyula* dr., *Engel Gábor* dr., *Lechner Károly* dr., *Marschalkó Tamás* dr., *Szádeczky Gyula* dr. egyetemi tanárok, *Farkas Géza* dr. vármegyei, *Bartha János* városi főorvosok, *Borsziki Soma* ny. min. tanácsos (Budapest), *Hankó Vilmos* dr. tanár (Budapest), *Akóncz Károly* dr., *Gámán Béla* dr., *Bikfalvy Károly* dr. (Maros-Ujvár), *Zentai Dávid* dr. (Kovászna), *Hallász János* dr., *Terner Adolf* dr., *Benet János* dr., *Szentkirályi Lajos* dr. (Torda), *Csepelyi Albert* dr. (Algyógy) stb. orvosok, *Száva Gerő* (Előpatak), *Gáspár Gyula* (Korond), *Kun István gróf* (Déva), *Nagy József* (Bibarczfalva), *Szilágyi Endre* (Baróth), fürdő- és ásvány-víz-tulajdonosok, *Ruzitska Béla* dr., *Pfeifer Lajos* dr., *Hangay Oktáv*, *Koch Ferencz* dr. tanárok, *Gaál Ernő* táblabíró, *Velits Ödön* polgármester (Torda), *Merza Gyula*, *Kovács Géza*, *Kolbenheyert Bertalan*, *Eöry Ernő*, *Burger Frigyes*, *Csiszár Gyula* vármegyei főjegyző, *Hankó Vercs* Károly főszolgabíró, *Fenőffy Jenő* erdőfelügyelő, *Incze Gerő* táblabíró, *Radnóti Dezső* főtitkár és még számosan. A hallgatók körében sok hölgy is volt jelen.

Pont 10 órakor *Heppes Miklós* elnök jelentette, hogy a gyűlésre a földművelésügyi és belügyi miniszterek külön biztosokat küldöttek ki. Felkérte *Borsziki Soma* min. tanácsos, *Zentai Dávid* és *Száva Gerő* tagokat, hogy mielőtt a gyűlést megnyitná, őket a gyűlésbe hívni sziveskedjenek. Ez megtörténvén, éljenzések kíséretében megjelennek *Rodaczky Jenő* dr. cs. és kir. asztalnok és *Raisz Gedeon* dr. osztálytanácsos, mint miniszteri biztosok, kik az elnöki asztalnál foglalnak helyet, *Heppes Miklós* elnök és *Purjesz Zsigmond* dr. alelnök mellett.

Heppes Miklós elnök hosszabb beszédben fejtegeti a szakosztály célját és eddigi működését.

Heppes Miklós elnöki megnyitó beszéde.

Mélyen tisztelt Urak!

Régen hangoztatjuk, hogy varázserő rejlik Erdély földjében; a merre csak nézünk a teremtő ős erő csodái tárulnak előnkbe, hegyen-völgyön, fűben, fában, vízben pazar változattal. Tájakban elragadóan szép földje a turistaságnak jutalmazó, az egészségének balzsam, a léleknek üdülés, a szemnek gyönyörűség.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület az erdélyi fürdők, ásványvíz telepek közös érdekeinek felkarolása, előbbre vitele és szélesebb körben való megismertetése céljából saját kebelében balneologiai osztályt szervezett.

Tette ezt abban a biztos reményben, hogy társulva, egyesületbe állva, egymást erősítve egyenként is erősebbek és életképesebbek lesznek az erdélyi fürdők és ásványvíz telepek; de másfelől az osztály nagyobb feladatokat tűzhet maga elé, felmerülő esetekben pedig nagyobb nyomattal léphet fel mint az egyesek.

Megkezdettük a munkát, lázas tevékenységgel, lankadatlan kitartással. Szabadjan ez alkalommal röviden felsorolnom azon intézkedések némelyikét, melyek szakosztályunk munkálkodásának eredményei és melyek munkálkodásunk irányát megjelölik.

Az erdélyi fürdőkről és ásványvizekről német és oláh nyelvű ismertetést készítettünk, alapul véve a magyar e nemű munkát, melyet az egyesület már előbb kiadott és melynek második kiadása előkészítés alatt áll. Hálásan jegyzem meg, hogy e munkák költségeire a m. kir. belügyminiszter úr ezer forint segélyt szavazott meg.

A fürdők gyógyító hatásától már évek óta gyűjti az egyesület az adatokat. Ez adatokat tanulmányozás és feldolgozás végett *Bikfalvy Károly* dr. szakosztályi jegyzőnknek kiadtuk.

A fürdő irodalom figyelemmel kísérése céljából *Gámán Béla* dr. tagtársunk szakszerű előterjesztése alapján balneologiai szakkönyvtár összeállítását mondtuk ki és kezdtük meg.

Gondoskodtunk arról is, hogy résztvegyünk minden mozgalomban, hol fürdőink és ásványvizeink érdekében felléphetünk. Ily tagúl állottunk be az Országos balneologiai egyesületbe és a Magyar kereskedelmi muzeumba. Utóbbinál az a megtiszteltetés érte szakosztályunkat, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr a kiviteli ügyek irányítására szervezett országos bizottság tagjai közé *Hankó Vilmos* dr. szakosztályi titkárunkat is kinevezte.

Ásványvizeink minél ismertebbé tétele céljából a budapesti kereskedelmi múzeumban állandó ásványvíz kiállítás rendezése ügyében lépéseket tettünk és ugyancsak tervünk Kolozsvárott az erdélyi vizekből állandó kiállítást rendezni be.

Az 1900 -ik évi párisi nemzetközi kiállításon szakosztályunk is részt akarván venni, érintkeztünk e tárgyban a m. kir. kormánybiztossággal és szerencsések voltunk e tekintetben megnyerni *Lukács Béla* kir. kormánybiztos úr ő Nagyméltóságának jó indulatú támogatását, a ki megígérte, hogy *»kiváló gondját képezendő, miképp a kiállításon az erdélyi fürdők és ásványvizek minél előnyösebben érvényre jussanak.«* Sőt a kormánybiztos úr javaslatára a kereskedelemügyi mi-

nister úr a kiállításnak fürdőügygyel foglalkozó XVI. csoport bizottságába *Hankó* Vilmos dr. szakosztályi titkárunkat tagul nevezte ki.

Nem elégedvén meg a fürdőkrol eddig rendelkezésünkre álló adatokkal, a különböző hatóságokkal is érintkezésbe léptünk, hogy a fürdők hiányairól és azok orvoslási módjairól minket tájékoztassanak. Ez alapon a több törvényhatóság részéről érkezett és köszönettel fogadott tájékoztatásból számos becses adat áll rendelkezésünkre; ebből folyólag indítottunk mozgalmat, hogy mindenek előtt Marosujvár és Vízakna kincstári fürdők hiányai orvosoltassanak, abban a nézetben levén, hogy az állam által fentartott fürdőknek minden tekintetben mintaszerűen kell berendezve lenniök.

A fürdők látogatottságának emelése céljából széleskörű mozgalmat indítottunk meg, melynek eredményeképp jelenthetem, hogy a m. kir. honvédelmi miniszter úr hajlandónak nyilatkozott a beteg katonai egyéneket erdélyi fürdőinkben is elhelyezni, ha szakosztályunk megfelelő kedvezményeket eszközöl ki. Felhívásunkra több fürdő részéről tett ajánlatot már felterjesztettük.

Összeszedtük a fürdők sérelmes megadóztatására vonatkozó adatokat és a m. kir. pénzügyminiszter urat felkértük, hogy addig is, míg a tervezett új fürdő törvény életbelép, ezt a kérdést rendeletileg szabályozza.

Tapasztaltuk újabb időben azt is, hogy a vármegyék és városok ásványvizeinket fogyasztási és más egyéb adóval róják meg, sőt több város már szabályrendeletébe is bevette, hogy az ásványvíz megadóztatható objectum. Hazai ásványvizeink érdekében ez eljárás ellen azonnal felleptünk és köríratban felhívtuk az összes vármegyéket és városokat, hogy a mennyiben az ásványvizek után fogyasztási adókat vetnek ki, ezt csak a külföldi és más egyéb mesterséges szénsavas ásványvizekre alkalmazzák. Örömmel jelenthetem, hogy az említett törvényhatóságok hazafias felhívásunknak szívesen tesznek eleget és ilyen értelemben intézkedtek.

Kiváló fontosságúnak tartván, hogy szakosztályi gyűléseinkre a vidékről az érdekelték minél nagyobb számban jelenjenek meg, felírtunk a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, hogy a vidéki tagoknak vasúti kedvezményt adjon. E kérésünket a miniszter úr egészben nem teljesíthette, hanem hajlandó esetről-esetre a fontosabb és nagyobb gyűlések alkalmával megadni a kért kedvezményt, a minthogy jelen gyűlésünkre ezt már meg is adta.

Az ásványvizek szállításának elősegítése végett a szállítási díjtételek mérséklése iránt a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrhoz felíratot intéztünk.

Az erdélyrészi ásványvizek Romániába való kivitelének rendezése ügyében sikeres diplomáciai akció indítottunk. E tekintetben megnyertük a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrnak támogatását. A kereskedelemügyi miniszter úr szakosztályunk útján gyűjti össze az adatokat, melyek alapján ezt a kérdést végleg megoldani akarja és épen ez adatokból győződünk meg mi is, hogy a kivitel elé a rumén hatóságok mennyi akadályokat gördítettek. Az ásványvíz kivitel tekintetében másik intézkedésünk, hogy a Balkán-félszigeti államokból a konzulátusok és kereskedelmi kirendeltségek útján beszereztük a kiviteli módozatokat.

A rustesuki, belgrádi, philippopoli, saloniki, konstantinápolyi és szofiai kirendeltségek már közölték is velünk, hogy minő kilátásokkal vihetjük ki a Balkán államokba ásványvizeinket. A jelentésekből meggyőződünk, hogy a gieshübli víz mindenhol be van vezetve, míg a magyar vizek közül alig egy-két helyen csak a keserű víz van forgalomban.

A fürdők hitelügyére vonatkozólag felíratban megkértük a magas kormányt, hogy hasson oda, miképp az osztrák magyar bank a fürdőket is vegye fel a hitel-objectumok sorába, mert a fürdők fejlődését nagyban gátolja az a körülmény, hogy a fürdők hosszabb lejáratú kölcsönökhöz jelzálog tárgyul nem fogadtatnak el.

Figyelembe véve, hogy szakosztályunk alig 5 hónapos múltra tekint vissza, befejezett eredményt sokat nem nyújthatunk; legnagyobb részt kezdeményezésekkel van dolgunk, de már az előadottak alapján is konstatálhatom, hogy mozgalmunk iránt úgy a magas kormánynál, mint a közönségnél jó akaratú érdeklődés s támogatás nyilvánul. (*Éljenzés.*)

Foglalkozott az egyesület eddig is balneológiával, az új keretben azonban sokkal jobban kidomborodva jelenik meg, mint azelőtt.

Midőn célul tűztük ki fürdőink megismertetését, népszerűsítését, jól tudtuk, hogy nem könnyű feladatot veszünk vállainkra. Hogy célunkat elérjük, — jól tudtuk — meg kell küzdenünk a tulajdonosok közönyével, kéretlenül is útmutatással, tanácssal kell szolgálnunk a telepek berendezését, az objectumok kezelését illetőleg, hogy a természet ajándékát tudással, munkával még értékesebbé tegyük; jól tudtuk, hogy küzdenünk kell a közönség előítéletével, mely kritika nélkül szebbnek, jobbnak, tökéletesebbnek tartja a mi idegen, — hogy kezünkbe kell vennünk a magán vállalkozásban elkövetett hibák megkorrigálását, — hogy erélyesen kell fellépünk az olyan üzérkedés ellen, mely prédának nézi a fürdő vendéget, — az olyan számítás ellen, mely minimális befektetéssel lehetőleg nagy jövedelmet akar kieroszakolni. (*Helyeslés.*)

Jól tudtuk, hogy évről-évre össze kell hoznunk a fürdő- és ásványvíz érdekeltéket, hogy meghallgassuk bajaikat és kívánságaikat, a fürdő orvosokat, hogy fürdőiknek észlelt gyógyító hatására felhívják az orvosok és a közönség figyelmét, hogy kontaktust hozzunk létre a fürdő, az orvosok és a közönség között.

Ennek a mai összejövételünknek is épen az a célja és én igen örvendek, hogy e tekintetben úttörő kezdeményezésünknek szíves megjelenésük és érdeklődésük által ilyen szép sikere van.

Higyjék el, hogy mi is, kik a vezetés élén állunk, az ügy érdekében kötelességszerű virasztó gondal, lankadatlan buzgalommal örömet megteszünk mindent, mert meg vagyunk győződve, ha a fürdő-tulajdonosok évek során hónapról-hónapra hallják hibáikat és az intelmet: tartsanak szigorú rendet, pontos, figyelmes és megbízható személyzetet, kitűnő konyhát, tűrhető árakat, ha a közönségnek szakadatlanul fülébe zúg, hogy a mit külföldön keres, itthon százszor szebb alakban feltalálja, — hogy vizeink gyógyító hatását illetőleg minden külföldi vízzel szemben tudunk állítani hazai forrásokat, a melyeknek ereje, gyógyító hatása

nem kisebb, — ha az ország orvosai lépten-nyomon hallják, olvassák a tapasztalati és tudományos alapon kifejtett igazságokat, a fürdők és ásványvizek hatásáról, *a hazafias kötelességszerű érdeklődést is magában foglaló hatás alól nem fogják magukat kivonhatni.* (Éljenzés.)

Egyetlen vízcsepp nyomtalanul lesíklík a szikláról; a cseppek sora azonban kikezdi, kivájja még a legkeményebb kősziklát is.

A statisztika minden évben beszámol a fürdők látogatottságáról, az ásványvizek fogyasztásáról. Olvaszuk, hogy a kiállítás esztendejében az erdélyi fürdőket 6229 ember, ezek között 1258 külföldi látogatta. Mi ez Wiesbaden látogatottságához képest? a melynek gyógyító forrásainál évenként közel 100,000 ember keres gyógyulást, környékét 100.000 ember gazdagítja pénzével, közel 10 millió forinttal. Az erdélyrészi ásványvizek forgalma a múlt esztendőben mintegy 5 millió palaczkot tett ki, a csehországi Gieshübeli vízből, — a milyen nálunk több van — ugyanezen idő alatt eladtak 7 millió palaczkkal; ebből közel egy milliót mi fogyasztottunk el.

A modern élet minden értéket mozgósít, kiaknázza mindazt, a mi van és kelendő.

Szakosztályunk célja feltárni Erdély ásványvíz kincseit, felhívni a vállalkozást azok kiaknázására, megismertetni azok értékét, összevetve a hasonló természetű külföldi vizekkel. Bizton hiszem, hogy megismerve czekek a rejtett kincseket, százan meg százan fognak a vizekhez fordulni, üdülést, gyógyulást merítendő a természet eme csodás űs erejéből.

Virágzó látogatott fürdőhely, széles körben fogyasztott ásványvíz ott is jólétet varázsol, hol az anyaföld mostohán bánik mivelőivel. Istápoljuk fürdőinket, támogassuk, gondozzuk ásványvizeinket, hadd gyarapodjék utánuk ez a szegény országreszl! (Éljenzés.)

Azután a miniszteri biztosokhoz fordul és meleg szavakkal köszöni meg úgy a földmivelésügyi, mint a belügyminiszter uraknak, hogy a gyűlésen képviseltették magukat

Elnök végül a jegyzőkönyv vezetésére Kovács Gézát, a felszólalók jegyzésére Kolbenheyer Bertalant, a jegyzőkönyv hitelesítésére Fekete Gábor és Borszéki Soma tagokat kéri föl.

Raisz Gedeon dr. osztálytanácsos, miniszteri biztos a belügyminiszter üdvözlét tolmácsolja az E. K. E. vel szemben. A miniszter már rég ismeri az E. K. E. fontos kulturális, közgazdasági és közegészségügyi tevékenységét és igyekezett is több alkalommal ennek kifejezést adni, a balneologiai szakosztály megalakításával újabb jelét adta az egyesület életrevalóságának és a miniszter azt a figyelmet, hogy az elnökség erre az uttörő összejövetelre meghívni sziveskedett, azzal kívánta viszonzni, hogy külön képviselőt küldött ide, hogy ezzel is tanusítsa jóindulatát. Üdvözlí a kongresszust és munkálkodásához sikert kíván. (Éljenzés.)

Rodiczky Jenő dr. cs. és kir. asztalnok, mint a földmivelésügyi miniszter képviselője szintén üdvözlí a kongresszust és kijelenti, hogy a földmivelésügyi miniszter az E. K. E. működésében nemcsak a turisztasági és közegészségügyi célít, hanem az ezekkel kapcsolatos

nemzetgazdasági célít is méltányolja. Biztosítja az egyesületet, hogy jövőre is azzal a rokonszenvvel fogja kísérni működését, m elylyel eddig kíserte. Minisztere nevében, áldást kíván az egyesület tevékeny munkálkodására. (Éljenzés.)

Elnök megköszönve a miniszteri biztosok üdvözlétét, javasolja, hogy a minisztereknek a gyűlésből üdvözlő sürgöny küldessék, melyben a képviseltetésért a gyűlés köszönetét fejezze ki. A kongresszus ily értelemben határoz.

Radnóti Dezső főtitkár bejelenti mindazokat a hatóságokat, fürdőket, kik a gyűlésen képviseltették magukat. E szerint Kolozsvár város nevében Albach Géza, Torda város nevében Velits Ödön polgármesterek, Vajda-Hunyad város részéről Petrovits Ferencz, Hunyadvármegye nevében Kun István gróf, az országos balneologiai egyesület nevében Szabó Dénes dr egyetemi tanár, Előpatak részéről Száva Gerő igazgató, Borszék részéről Borszéky Soma min. tanácsos, Korond részéről Gáspár Gyula tulajdonos, Bázna részéről Laám Albert dr., Algyógy részéről Czegelyi Albert dr., Torda fürdő részéről Szentkirályi Lajos dr., Maros-Ujvár részéről Bikfalvy Károly dr., Sztojka részéről Vasváry Aladár, Dombhát részéről Merza Gyula, Kovászna részéről Zentay Dávid dr., Borhegyi borvíztelep részéről Nagy József, Kérő fürdő részéről Engel Gábor dr., Kolozs részéről Halász János dr., Baross-forrás képviselőletében Szilágyi Endre, Radna-Borberek részéről Radnóti Dezső. Szakosztály a képviselőleteket tudomásul veszi.

Purjesz Zsigmond dr. megtartja bevezető előadását, mely általánosságban tárgyalja az ásványvizek hatását. A nagy tudással megtartott értekezést a közönség élénk figyelemmel hallgatta végig és végül megéjlenezte.

Zentay Dávid Kovászna pokolsárjáról értekezik nagy hatással.

Bikfalvy Károly dr. a maros-ujvári sósfürdőt ismerteti szakszerű előadásban.

Hankó Vilmos dr. az erdélyi fürdőről tart előadást, végig vezetvén a hallgatókat az összes fürdőkön és ismertetvén azokat. Előadása alkalmával a következő fürdők képeit mutatta be nagy arányú vetítésben: Borszék (12 képbén), Előpatak (6 képbén), Bobberek (5 képbén), Kőhalom (1 képbén), Tusnád (8 képbén), Bálványos fürdő és a torjai »Büdös« (3 képbén), Málnás (2 képbén), Kovászna (3 képbén), Maros-Ujvár (2 képbén), Sztojka (2 képbén), Vizakna (2 képbén), Bázna (3 képbén), Dombhát (2 képbén), Lobogó fürdő (1 képbén), Homoród (1 képbén), Dálnok (1 képbén). A pompás színes üveg-képek Vágó Bertalan művészi ecsetjét dicsérik. Az előadást a közönség éljenzése zárta be.

Az indítványok során Száva Gerő javasolta, hogy Darányi Ignác dr., Perczel Dezső, br. Dániel Ernő és br. Fejérváry Géza minisztereket válassza meg az egyesület tiszteleti tagoknak, minthogy e négy miniszter a balneologiai szakosztályt a leghatározottabban támogatta eddig. A kongresszus ily értelemben javaslatot terjeszt a központ elő.

Radnóti Dezső főtitkár jelenti, hogy Kövály László történetírónk a gyűlés folyamán megküldte a balneo-

logiai szakosztály könyvtárának összes munkáit. A kongresszus az adományért köszönetét fejezi ki és a könyveket a könyvtárba elhelyezni határozza.

Heppes Miklós elnök megköszönvén a megjelenteknek szíves érdeklődésüket, köszönetet mond még az előadóknak, azután *Fabinyi* Rudolf dr. egyetemi tanárnak a terem átengedéseért és *Ruzitska* Béla tanárnak a vetített képek előállításánál való segédkezéseért és ezzel az E. K. E. első fürdőügyi összejövetelét élénk éljenzések közt bezárja.

FÜRDŐI HIREK.

Borszék. *Borszék* erősen készül, hogy az építés alatt álló vasút mindennel rendben és ellátva találja. Ez idén legnagyobb munkája, hogy megkezdte új meleg fürdőjének az építését, mely a réginek helyén és ennek felhasználásával fokozatosan lesz kiépítendő. Ez évben felépül a gépház, melyben egy óriási kazán, gőzgép, nagy hideg és meleg viztartó medenczék, dinamó és szivattyúk lesznek elhelyezve. A kazán 60 kádat lesz képes állandóan vízzel ellátni; a gőzgép végzi a szivattyúzást és ellátja majd a berendezendő villamos világítást. Ez évre ki is lesz bővítvén a régi meleg fürdőház egyelőre 3 szobával, melybe már porcellánkádák jönnek. Őszel felállítatnak a már részben kész új fürdőszobák, modern berendezéssel, porcellánkádakkal, melyekben a Lobogó vize gőzzel lesz melegítve. Ez fogja képezni a magját egy nagyszabású fürdőháznak, melyhez fokozatosan hozzáépíttetnek majd a hidegvíz-gyógyítóintézet, a gőzfürdő, a fedett folyosók, melyek a Lobogókat a fürdőházzal összekötik. A másik — Borszékra nézve rendkívül fontos 2 intézkedés, melyet évekig tartó sürgetésemre végre ez évben megvalósítva fogok látni, — ez Felső-Borszékra minden istállónak eliakarítása és az árnyékszékeknek tonnás turfás átalakítása. Az eltakarított istállók helyett most épül Közép-Borszéken egy 60 lóra való istálló és 20 kocsinak való szén. Borszék talaja és levegője ez által az emberileg elérhető legnagyobb tisztaságot fogja elérni. E fontos és költséges intézményeken kívül sek történik a szépítés terén is. Így a Csiki villa előtti tér, az úgynevezett Templomtér szépen parkoztatott. A kertész lakása, üvegházai lebontatnak és az egész telep szép parkká alakíttatik. Ezekon kívül természetesen számtalan kisebb javítás és átalakítás megy végbe. Pl. új piac, új töltőházi iroda stb. Zenénk ez évben *Csikai* kitűnő zenekara lesz Kolozsvárról. Nem megvetendő haladás lesz az élelmezés terén, a mit már évek óta sürgetek, hogy egy ismert kitűnő vendéglőst sikerült rábírnai, hogy a Mélik szállót bérbe vegye, a hol igen jutányos áron, nyugot-európai

szokás szerint — csakis table d'hôte étkezés lesz. *Szilvássy János dr.*

A kolossi fürdő. *Hankó V.* a reichenhalli és ausseei sósfürdőkkel egy sorban említi fel, azokéval sőtartalomra is közel egyenlő (23%) kolozsi vizet, melyet eddig is nagyon sokan kerestek fel, a legjobb eredményrel. Ezutánra még több vendéget ígér a jó hírben gyorsan emelkedő fürdőnek a város áldozatkészsége, melylyel nagyobb építkezésekbe kezd, miután előbb egy nagy hiányt iparkodott pótolni: a fák hiányát. Most már a fürdő mellett szépen parkirozott, árnyas kert terül el, melyben law tennis és más játékok és mulatságok fognak a fürdő-szálon alatt a mulatni vágyók rendelkezésére állani. A vasúttól kényelmes kocsi-közlekedés van a fürdőig, minek hiánya eddig sok embert visszatartott a fürdő gyakoribb látogatásától. Bann a városban pedig kényelmes szállások kaphatók. Különben bővebb felvilágosítást szívesen nyújt mindezekről a hozzá fordulóknak a fürdő-orvos *Halász János dr.*, Kolozs város orvosa.

Előpatak. Hogy minő újítások történtek Előpatakon azt a következőkben foglalom össze: a meleg fürdőben a fa-kádak egy részét csinos porcellán-kádakkal cseréltük fel; ugyan-ezeket alkalmaztuk a hidegvíz műveleteknél is. Az erdei sétautakat szaporítottuk; pompás fenyves erdőt létesítettünk. Míg ezelőtt 20 évvel egyetlen fenyőnk sem volt, ma 120,000 darabból álló fenyvesünk van, mely számos árnyas séta-helyet kínál. A nagy arányú erdősítés folytán Előpatak egész klimatikus gyógyítóhelyé vált. A lakószobák nagy részét újból butoroztuk be. A szobaárák nagyon mérsékeltek; 1 frt napi árban csinos szobák kaphatók (ágygyal); de lehet 50 60 krért is találni elég szobát. Van 5 nagy vendéglőnk, melyekben igen jutányosan lehet étkezni. Szorakozásul szolgálnak: Pongrácz Lajos kolozsvári zenekara, az olvasóterem bel- és külföldi lapokkal, a zongora és társalkodó terem, a színház, a hangversenyek, tánczas helyek, a csolnakázó

A balneologiai kiállítás.

A gyűlés után a közönség nagy része megtekintette az E. K. E. irodában berendezett fürdőügyi kiállítást. A délután folyamán pedig a miniszteri biztosok jelentek meg a főtitkári hivatalban, hol őket az egyesület tisztviselői fogadták. A biztosok apróra megnézték az ásványviz-kiállítást és különösen az erdélyi természeti szépségeket feltűntető akvarelleket, tus-rajzokat. Beirták nevüket a vendéglőnyvbe és az egybegyűlt fürdőtulajdonosok éljenzésétől kísérve távoztak onnan.

tó, a Lawn Tennis, a torna, a cél-lövés, a kirándulások, sat.

Száva Gerő.

Kereszténység et. Ez a gyógyítóhely — mint bennünket értesítenek — (Kurhaus auf der hohen Rinne) szépen fejlődik a tulajdonos szász Kárpát-egylet jóvoltából. A hely Nagy-Szeben közelében 1420 méter magasságban, szelektől teljesen védett helyen épült. Ilyen magasan fekvő gyógyítóhelyünk nincs több az országban. Az eddig legmagasabb Csorbai-tó gyógyító hely magassága 1387 méter. A külföldi magaslati gyógyítóhelyek közül eléri, vagy kissé túl is haladja a rigit, Inichen-fürdőt, Bormiót s nem messze marad el Davostól sem. Ha ilyen építésekkel halad előre, nem sokára keresett sanatoriuma lehet a tüdő- és szívbetegeknek.

Tusnád. Tusnádon a közel multban a következő változások történtek: Felépült a pompás gyógyítócsarnok, hatalmas táncztermével, fedett séta helyével, nagy verandájával, olvasó-, társalkodó-, zongora, étkezőtermeivel, kávéházával, cukrászoltijával és házaival. Felépült a Rezső-fürdő, a fürdővendégek legkedveltebb helye; az erdőben czukrázolt épült, mellette Law-Tenis, Croquet, függő tekejáték helyekkel. A Rezső- és Mikes-források felett díszes vasszerkezetű kioszkokat emeltek, a gyógyítócsarnok környékét parkirozták, sat. I—y.

FÜRDŐI JELENTÉSEK.

Korond. A székelyföld leghatásosabb gyógyítófürdőinek egyike Korond. Sós, fenyves levegővel bíró klimatikus gyógyítóhely Udvarhelymegyében, vasúti állomás Székely-Udvarhely. Van szénsavas, vasas ivóvize, tejkurája, mely légző, emésztő és vizeleti szervek betegségeiben, influenza utóbjajában biztos hatású. Páratlan tömör sós, valamint szénsavas, szén-lobogófürdői pedig csusz, köszvény, gümőkór, vér és női bajok ellen használtatik. Prospektust Gáspár Gyula tulajdonos küld Marosvásárhelyről.

Hibaigazítás. Folyóiratunk 1-ső oldalán az első hasáb 24 sorában levő *korondit krondorfi*-ra, és a 4-ik lap első hasábjában 8. sorában *Priessnitzre* javítandó ki.

